

az Iskolabéli tanitoktulis javaltatott mondása, tőlünc elvétecséc: Hogy az emberről az eset után, az kegyelemből ő néki ingyen adatott ajándékoc, az mellyekben az idvőség állott, elvétettene: az természet szerint való, az mellyec őtet az idvőségre nem vihetic, megromlottac és megferteztetec. Annakokaért ennec az igaságnac, az melly semmi késületes mesterséggel ki nem mozdíthatatic erőssen meg kell allania, tudniüllic, hogy az emberne elméje, olly általánfogva elidegenült legyen az Istenec igaságatúl, hogy semmi nincz olly istentelen, olly horgashorgas, fentelmes, tisztaralan, és latorságos vétkecség, az mellyhöz fogni ne me: jen, az mellyet ne kívánnyon, és az mellyre ne igyekezzec: hogy az fiv az büanec merge által olly igen megmételeye fedett, meg moczkoltatott, és békenetett, hogy merő veszedelmes dohoságnál és rut büznél egyebet ki ne lehelhessen, és magából ki ne fivalhasson. Hogyha néha valami jónac finét kevélyen mutogattyákis, hogy mindazáltal az érzékenség kepmutatátnac álnoc tekerősségével meg vagy on füzettette, és az elme belső felfordultsággal meglegyen czomózva és kötekezve.

HATODIC RESZ.

Hogy az önmön magában elveszett emberne az ő megváltásáért az Christuban kellyen keresni.

Mivelhogy az Adamnac kemélyében az egész emberi nemzetség elveszett, olly igen semmit nem használna minékünc az oda fel megemlített mi méltóságunc és diczőségunc, az mellyben mi előter teremtettünc, hogy sőt inkább nagyob gyalázatunkrais térülne, valamig az Isten (az ki az bün által megferteztetett és elveszett embereket ő munkájánac nem esmeri) az ő egyfűlött Fiánac kemélyében ugy mint megváltóul meg nem jelenec. Minekutánna azért az életből, az halálba estünc, ez az Istenec ugy mint Teremtőne esméreri, az mellyről mi előb foltunc, hasontalan volna minékünc, hogyha az hit ide nem járulna, az melly az Ur Istent az Christuban, minékünc Atyánkul állattya előnkben. Ez vala bizonyára az természet szerint való Rend, hogy ez világnac ez épületi minékünc ugy mint Iscolánc lenne az Isteni felelemre; az honnét őstán az életre és az tökéletes bodogságra, az mellyre kezdetben teremtettünc, által vitetnénc: De az Adamnac eseti és elszakadása után, akarmelley felé fordítukis az mi fiemeinket, mind alól fellyül czac az Istenec átka fordul elünkbe, az melly mivelhogy az ártatlan teremtett állatokatis az mi vétkünc miatt elfogja, és mind mennyet, földet, ugymint elburit, tehát az mi fiueinketis sükségekpen

képpen az kétségben esésre táhíranája. Mert noha az Isten még mostis az ő atyai szerelmét és joakarattya minékünc sokképpé megmutattya, mindazáltal ez világnac megtekintéséből ugyan né lehetünc bizonyosoc abban, hogy ő minékünc Atyánc legyen, mivelhogy belől minket forongat az mi lelki esmeretünc, és azt bizonyítja hogy az Istenec az mi büneinc miatt, igaz okai volnának, a mellyekért minket megvetne, és hogy minket többé fiának ne tartana. Ezhez járul a mi restelkedésünc és hálaadatlanóságunkis, mivelhogy a mi élmeinc, az mint megvakultanac, mi legyen az igaság által né láthattyac: és az mint elfordultanac minden mi érzékenségin, az Isten nagy gonosul az ő diczőségétül megfosztuc. Annakokaért Szent Pálnac iméz mondására kell térnünec: Mivelhogy ez világ az ő maga bölcsesége által, az Istent az ő bölcseségben meg nem esmerte, jónac tettzett az Istenec, hogy az bolond praedikáltatás által idvözítene azokat, az kik annac hinnénc. Isten bölcseségenece nevezi az meñec, földnece ez nagyságos. Nézendő épületit, az melly fámilhatatlan soc czac da dolgockaltellyes, az mellynece megnézelléséből az Ur Istent bölcsen meg kellene embernece esmérni: De minékutánna abból olly igé kevesettanultunc, mutat imár minket a Christusbá való hitte, az mellyet a hitlenec, mivelhogy az okoságnac láttatic bolondságnac lenni, utallyac és irtóznac tőle. Noha annakokaért az Keresztnece praedikáltatása, az emberi okosággal ő fvené fét, és meg né egyyez, mindazonáltal ugyan bé kell az nagy alázatón venni, hogyha ismég az mi Teremtő Istenünk höz, a kitől elszakattunc, olly formán akatunc megtérni és jutni, hogy ő visontag mi Atyánc kezdyé lenni. Mert bizondolog az, hogy az első embernece eseti után, az Istenec semmi esmereti az Közbenjárónélkül elég erős és hatható né volt az ő őc idvőségre: Mivelhogy az Ur Christus né czac az okrol az emberekről fól, az kic az ő idejébé életnece, hané befoglal minden embereket, az kic akarmelley időbélitenece, és ennecutánna fognac el ni, midon azt mondgya, hogy: Ez az ő őc élet, hogy az Atyát, az egyedül ő őc Istent, és az kit ő elboczatott, az Jesus Joh. 17. 3. Christust megismerjéc. Annyival rutalmasb azért az oknac értetlenségece, az kic az meñyet, mindé istentelenekece és hitleneknece, añac kegyelmenélkül, az ki felől az egész f. Irás tanit, hogy ő legyé az egyetlen egy aytó az ő őc idvőségre, nyitva leni mondgyac. Ha pedig valaki az Christusnac ez béhozott mondásat czac finte arra az időre akarja vonni, az mellybé az Evangelium közönségen kezdet kihirdettetni, annac megtáfolása imáris kéf, mivelhogy ez minden időben, minden népeknél, ugymint közönséges fundamentomnac esmertetet és bévétetet, hogy az kic az Istentől elidegenitetvén, átoc alatt valóknac és haragnac fiainac bizonyitattac lenni, megengestteténelkül az Istenec kedvében né lehetnece. Ahhoz járul

Johán. 4. 22. ezis, az mit Christus az Samariabeli áfísonyi állatnac felel: Ti azt imádgya-
 toc, az mit nem tudtoc: Mi tudgyuc mit imádunc, Mert az idvőség a Sídóc
 közzültamad. Melly igékkal minden pogányoknac Religiójokat kárhoz-
 tartya, ugymint hamisakat, és okatis hozzá téfi, mivelhogy egyedül czac
 az válastott nép nec ígértetett meg az Törvényben az megváltó. Honnét
 következc, hogy az Isten soha semmi isteni tisztetletet nem kedvellett, az
 Xph. 2. 12. melly az Christusra nem volt igazitva. Innen mondgya Sz. Pális, hogy min-
 den pogányoc Istenélkül voltanac, és az élet nec reménségétül meg vóltac
 Jöhan. 1. v. 4. fóstátvan. Továbbá mivelhogy Sz. Janos azt tanitgya, hogy az élet kezdet-
 tül fogva az Christusban vólt, és hogy az egész emberi nemzetség attul elsa-
 kadott legyen, tehát ugyan azon kútforhoz kell ísmegint megjöni. Anna-
 kokaért Christusis, arra nézve mondgya magát Elnec, hogy az Atyát mi
 hozzanc megengestelte. Es bizonyára az mennyei örökség senkire nem
 tartozic egyébre, hanem czac az Isten nec fiaira. Nem illic pedig, hogy az oc
 Isten fiainac tartassanac, az kic az Isten nec egy sületett fiainac testében bé né
 Jöhan. 1. 12. óltattanac. Az mint hogy Sz. Janos világosan bizonyitgya, hogy az kic hísi-
 nec az ő nevében, illy tituloc és szabadságoc vagon azoknac, hogy Isten-
 nec Fiai legyenec. De mivelhogy még nem vólt bándékom, hogy ez helyen,
 az Christusban való Hitről szóllyac, elég nec alitom azért lenni, hogy az is
 rövideden mint egy által menetelben, meg lett említetvén.

2. Annakokaért soha magát az Isten az ő Testamentumbéli nép-
 hez, kegyelmec nec nem mutatta, sem pedig a kegyelmec nec czac valami re-
 ménségévelis azokat soha nem biztatta, az Közbejáró kivül. Nem szóloc
 mostan az Törvénnec áldozatiról, az mellyec által az hívec nyilván tani-
 tattanac, hogy az idvőséget, sohól nem egyebüti, hanem czac az megen-
 gesteltetésbé, az melly egyedül a Christus által lesen, kellyen keresni: czac
 arról szóloc azért, hogy az Isten anya sient Egyházánac jó állapotgya, min-
 denkoron az Jesus Christusnac semélyén vólt fundaltatva. Mert noha az
 Gal. 3. 16. Isten az Abrahamnac egész nemzetségét befoglalta az ő kérésébé, mindaz-
 általigen bölczen rekersti mégis az sient Pál, hogy az Christus legyen tulay-
 donképpen az a mag, az mellyben minden népec megáldatnánac: mivelho-
 gy tudgyuc azt, hogy nem mindenec, az kic testferint ő tölle sületett nec,
 ő magvanac tartattanac. Mert hogy én az Ismaélról és egyebekről ne szó-
 lyac, mint vagon az, hogy az Isaknac két fiai között, tudni illic Esau és
 Jácob között, kertős atyafiac között, midön még az annyoc méhében
 együtt vólnánac, az egyic megvettetie, s az másic elválastatic? Sőt
 mint lótt az, hogy az első sülött megvettetie, és sient az kislebbic áll an-
 nac helyébe? Honnan vagon azis, hogy nagyob része az nép nec, min-
 az fat

az fattyac, meg vettetett legyen? Nyilván vagon azért, hogy az
 Abraham nemzetsége egy főtül vegye az ő méltóságát, és hogy az meg-
 gert idvőség nec semmi alhatatossága, és bizonyos volta addiglan ninczen,
 mignem az Christusra jutunc, ki nec tisti az, hogy azokat az kic elvólta-
 nac fellestetvén, ísmegint őfvegyüytse. Erre az következc, hogy sient
 az Isten válastott nép nec az Fiui állapotra való első felvételeis, az köz-
 benjárónac kegyelmétül függött. Az melly noha nem olly világos értel-
 mü igékkal vagon az Moles Profetánál kimagyarázva, bizonyos dolog
 mindazáltal, hogy közönséggel minden híveknél eléggé esmervén és
 tudván vólt legyen. Mert mincelötte valamely király válastott vól-
 na az Izraél népében, annakelötte sólt vólt immár az Anna áfísony, az
 Samuel anyja az ő énekében az istenfelök nec bódogságokból, ezt
 Sam. 2. v. 10. mondvan: Az Ur erőt ad az ő Királynac, és az ő megkenötté nec
 sárját felemeli: melly igékkal azt érti, hogy az Isten az ő Anyasent
 Egyházát megáldgya. Az mint az Eli papnac adott jelenség és jöven-
 dolés, az melly ottan hamar következcik azzal igen hípen egygez, tudni
 illic az hól az mondatie: Az a Pap az kit én rendelendec, az én Kenettem
 előtt kezd jáni. Nincz semmi kétség abbanis, hogy az menybéli Atya
 Isten, az Davidban, és annac maradékiban, az Ur Christusnac élő ábra-
 zattyát akarta legyen kimutatni és elő állatni. Ennekokaért midön
 David az híveket az Isten nec félelmére akarja inteni, azt hadgya hogy
 czokolgásácz a Fiút.

Az mellyel imez Evangeliomi mondasis egygez: Az kic az Fiút
 nem tisteli, az Atyát sem tisteli az. Annakokaért noha az Davidnac
 orfága, az tiz nemzetség nec elszakadása miatt igen megerötelenitetett
 vólt, mindazáltal az Köt. sient, az mellyet az Isten David semélyében
 és az ő maradékiban szerzett és felállatott, erőssen meg kellett állani és
 maradni, az mint az Ur az Profetác által is szóllott: Nem saggatom
 az orfágot mindenestől fogva el, az Davidért az én sólgámért, és az Jeru-
 salemért, az mellyet én válastottam: Hanem az te fiadnac megma-
 rad egy nemzetség, az melly helyen ugyan azon mondas, másodszor,
 harmadszoris előhozatic. Világos értelemmel ezis melléje adatic: Meg-
 sanyargatom az Davidnac magvat; de nem mind öröcké. Hason-
 latosképpen ez mondatott rövid idő mulva az után; Szóvétneket ad-
 ott az Isten Jerusalembé, az Davidért az ő sólgajaért, hogy ő néki
 Fiat támasztana, és Jerusalemet jó állapotban megtartana. Annakutánna
 mikor immár veséce haylana, ísmeg az mondatie: Az Juda nemzet-
 ségét az Ur nem akarta elféllesteni, az Davidért az ő sólgajaért, ki-
 nec megigerte, hogy ő néki és az ő fiainac sóvétneket adna
 V v 2

Pfal. 78.
v. 60. 67.

öröcké való időkre. Estóvide den ásumarra megyen, hogy az Isten egybec felött elválasztotta egyedül ez egy Davidot, az mellyen az Istenec az Messias felől való kegyelmes kedves igéreti megállana, az mint másutt mondatic: Megvetotte az ő haylékát Silóban, és az Josephnec sátorát, eltasztotta, és az Ephraimnac nézettét né választotta: hanem az Juda nemzetét választotta, az Sion hegyét, az mellyet ő szeretett. Az ő főlgáját Davidot választotta el, hogy az legelternéje az ő népét, és az ő örökséget az Izraélt.

Pfal. 28. v. 8.

Rövid főval: Az Isten az ő Anyasent Egyházát ugy akarta megtartani, hogy annac jó állapotja és idővése ez fotól függene. Azért kialtya Sz. Davidis: Az Ur ereje az ő népének, az ő Christusa idővése nének erőtsége Es menten könyörgést tében hozzája: Uram idővözs á te népedet, és áld meg, az te örökségedet. Mellyel meg jelenti hogy az Anya f. Egyházac jó állapotja és idővése feloldozhatatlan kötelelésséggel ő fve legyen kötötvetvén az Christus hatalmával és birodalmával. Szinte ezen értele mel könyörgő máfuttis: Segits meg minket Ur Isten Halgasson meg minket az király, azon az napon az mellyé őtet segítségül hívandgyuc. Az melly igéckel nyilván tanit, hogy az hivec semmi egyéb bizodalommal né hartac magokat az Isten segedelmére, hané hogy ez királnac otalma alatt őrizteffene és tartattassanac meg. Az melly más Soltárból könnyen megértetic: Uram Segélly meg, Legyen áldott az ki jó az Urnac nevében. Holott nyilván vagyó

Pfal. 20. v. 10.

elégge, hogy az Hivec az Christusa igazitassanac, honnét bizonytal reménlhetic, hogy az Istenec keze által megfabaditassanac. Más könyörgésis finte erre néz, holott az egész anya Sz. Egyház az Isten irgalmasságát hja segítségül: Uram legyen az te job kezened Férján, és azon az ember nec fjan, az mellyet magadnac megerősítettél, avagy á te főlgálatodra késtetel: Mert noha ez Soltárnac szerzője az egész nép nec e. fellestését sirattya, azt kívánny mindazáltal, hogy annac meguyitá és ő fvegyüytése egyedül ez Fő nec e fő köze által legyen meg. Es midő Jeremias az Anyasent Egyházac nyomoruságán sirankozic, minek utánna az nép fám kiverésben vitetné, az föld el pusztatné, és tellyeséggel minden dolog oda vesetné: láttatné, ack or ezen panafolkodic főképpen, hogy az királyi birodalom elrontatott, és ezzel az hivek nec reméségec elszakitatott legyen: Az Urnac kenette, ugy mond, az melly az mi fájunknac lelke vala, fogságba vetetett az mi bűneinkért: Sőt az, az kinec mi mondotuc, Felünce mi az te árnyékodnac alatta az népec között. Innet azért elégge nyilván vagyon immar, mivel hogy az Isten az emberi nemzetec, az közbenjárónélkül kegyelmes nem lehet, hogy azért az Christus az Szent Atyáknac az Törvény alatt mindenkoron eleikbe adatott, az mellyre az ő hitöket igazitassanac.

Pfal. 118.
v. 25. 26.

Pfal. 30. v. 18.

Thren. 4.
v. 20.

3. Továb-

3. Továbbá, midő az nyomoruságac idején, vigasztalás igirteric, jelesbben pedig mikor az anyasent Egyházac követezendő fabaditá itatic megtehat az Szent Irás az reméségec és bizodalomnac záflóját finte az Christusban emeliffel. Az mint midő Habacuc mond: Kitamadott az Ur Isten az ő népének fabadítására, sőt az ő Christusával való megfabaditásra. Es valamennyifer az profétac az anyasent Egyházac meguyitására főlnac, az népet mindenkoron az igéretre mutattya, az melly Davidnac, az ő orfágának öröcké való völtárol adatott. Melly nem czudais, mivel hogy egybeképpen, (az mellyhöz biztanac) semmi állandósága nem lött volna. Szinte ide tartozic az Esaias profétanac amaz jeles mondati: Mert midő ő latná, hogy az Istenelen Achaz király mindene ket megvetné, valamit ő nekic megjelentene, mint kelletné Jerusalemnec á megfállástól megfabaditani, és mint segitethetné az néplégottan meg, megfünicez ilyen predikallástól, és nagy hirtelen és véletlenül kezd az Misfiásról főllani és mond: Ime egy főz Lenánzó terehbecsic, és egy Fiat fől: Mellyel egy fersmind aztis jelenti, hogy noha az Király és á nép az ő gonofságoc által, az nekic ajánlott igéretet megvetic, mintha minden fändéckockal azon vólnanac, hogy az Istenec igéretit megakadékoznac és erőtelentene, de mindazáltal az Kötés ugyan semmiképpen ugy el nem töröltetné, és semmivé nem tetetné, hogy á közben járónac az eltendölt időre el ne kellene jöni. Végezetre minden Profétáknac gondgyoc völt arra, hogy valamikor az népnek, az Isten megkegyelmezését és megengefftelendő völtat jelentene, mindenkoron ez David orfágát, az mellyből minékünce mind megfabaduláfunc, fmind pedig örök idővése gunc farnazné, adnac eleikben: Az miat midő Esaias mond: En megberzem az én Szövetségemet ti veletéc, tudniillic, az Davidnac hívséges irgalmasságit: Ime én őtet bizonságul adtam az népek nec. Tudniillic mivel hogy az hivec, midő minden dologoc elvesett volna, nem reménlhetek külobben, hogy nekic az Isten megengeffeltetné, hanem czac ez Tanubizonságac e fő köze által. Hasonlatosképpen Jeremiasis, hogy ő azokat az kik nec minden reméségec el fogyatkozott volna, is megfelgyámolitanája, mond: Ime eljönec az napoc azt mondgya az Ur, és én feltámasztom az Davidnac igaz magvár vagy czemétejét, és annac idejében megfabadul az Juda, és az Izraél batorsággal lakozic. Ezechiél pedig ilyenképpen fől: En támosztoc az én juhaimnac egy Páftort, tudniillic az én főlgámot Davidot. En pedig Ur, léféc ő nekic Istenec, és az én főlgám az David lesen az ő páftoroc, és vetec ő vélec békeség nec Frigyét. Mashelyen ismet: Midő az elhíhetelen meguyitárol fől volna, mond: Az én Szölgám á David lesen ő királyoc, és ő nekic mindnyájan egyetlenegy Páftoroc. Es békeség nec Frigyét

Habac. 3. 13.

Esa. 7. v. 14.

cap. 55. v. 3.

Jer. 23. v. 6.

cap. 34. v. 23.

Ezech. 47. v. 25. 26.

V v 3

vetem övelec, öröckè való Frigynec kell annac lenni ó vélec. Soc bizonyosságoc közzül keveset illevec meg, mivelhogy czac meg akarom az olvasókat emlekeztetni, hogy minden hívek nec reménségoc, soha semmi egyéb dolgon nem, hanem czac az Christoson nyugodott legyen meg. Ezeckel eggyez nec mind az töb profétakis, az mint Oseas mond: ó sivegyül nec az Juda és az Izraél orfágánac fiai egyenlő képpen, és egyetemben mindnyájan egy Főhöz tartnac: Mellyet annakutánna ofrán világossában ki magyaráz: Annakutánna, ugymond, megtér nec az Izraél fiai, és az ó urokat Isteneket, és az ó királyokat Davidot megkeresic. Ezenképpen nagy világoson mond Michealis, midön az nép nec víssa jöveteléről szól: Az ó királyoc ó előttec megyen, és az órc Isten leszen az ó Fejec. Amos is illyen képpen szól, midön az Anya sient Egyháznac meguyítását akarja megigérni, Az időben felemelem az Davidnac leesett sátorát, és megépitem annac repedezését, és helyére állatom és felépitem annac romlásit. Mivelhogy tudni illic, az meg szabadulásnacez eggyetlen egy záslója és győződelemi Jegye volt, hogy az királyi Diczőség, az David nemzetségében ísmét feltámadna, melly az Christusban tölt bè. Annakokaért még ennél is világossában kiált Zacharias, minthogy az ó idejében az Christus eljövetele közelbis volt: örülly erőssen Sionnac leánya, órvendezz Jerusalemnec leánya, Imé az te királyod eljő tenéked, igaz és szabadító. Az melly az előb megemlített Soltarnac helyével eggyez: Az Ur az ó Christusánac erőssége: ó Segély Uram, és Tarts meg: mert ez igéc által jelentetic, hogy az idővség az Fotól az egész testre terjedgyen.

4. Ez sokféle jövendőmandásockal, az Isten az népet úgy megakart tanitatni, és nékic mayd ugyan sájokb akarta rágatni azt, hogy valamikor segedelmet és Szabadítást kívánánac, egyálrallyában czac az Christusfa néznéc. Es bizonyára noha felötte rúttul elvetemedtenec vólna, mindazáltal ez közönséges fő tudománnac emlekezeti soha el nem töröltethetett, hogy az Isten az mint Davidnac megigérte, az ó anya sient Egyházánac, az Christus keze által akarna meg szabadítója lenni: és hogy czac illyen módon kellene az kegyelem Frigynec, a melly által az ó válogottit fiaivá fogatta, erőssen és hathatóképpen megtartatni. Es innen is lótt, hogy az gyermekek nec sájokból ez énc fő kizendülne, midön Christus czac kevéssel az ó halála előtt, Jerusalembé sianár háton béméne: Hosianna az Davidnac Fiánac. Mert megtettic innét, hogy ackoron az mindeneknél tudván, volt, és közönséges sókásból vetetett legyen, az mit óc ének lettenec, hogy ó nékic az Isten Irgalmasságánac eggyetlen egy zálogját, czac az Megváltónac eljövételében kellene varnioc: Azért hadgya meg Christus ó magais az ó Tanítványinac, hogy megválastva és tekelletessé hidgyenec az Isten-

Istében, tehát ó béneis hidgyenec, midön mód: Hísteke az Istébe, hidgyetec én béneis. Mert noha tulay donságképpen róla szól an, a hit a Christus által az Atyához emelkedic fel, megjelentic mindazáltal, hogy ha sient az a hit az Istenre támasztarikis, delassanlással mégis ugyan elenyésztéc, hogy ha önnön magát ugymint közbenjáró elő nem állatná, ki az mi hitünk et erős alhatatóságban megtartaná. Mert annélkülis sockal magasságosb az Isten nec d czó Felsége, hogy nem az halandó emberec, kic mint az fergec úgy máskálnac az földön, arra felharhatnánac. Annakokaért amaz közmondált, hogy az hit az Istenhöz tartozzéc, ugy hagyom én helyén, hogy jobbított értelemsreis sükése legyen. Mert az Christus nem hiába mondatic az Láthatatlan Isten nec, látható ábrázáttyanac, hanem ez jéles nevezet által megintetünc arról, hogy ha az Atya az Christusban magát minékünc nem nyuytaná, tehát meg nem esmerhetnóc ótet az mi idővségünkre. Es noha az Irástudoc az Sido között, az Profétaknac az megváltóról való jövendőléseket az ó hazugságockal meghomályosítottac, mindazáltal Christus ezt, megemert és mindeneknél kérségnélkül való dologért vötte, hogy az Sido nép nec vesett igyóc, külömben meg nem segitethetic, és az anya sient Egyház egyébképpen meg nem szabaditathatic, hanem hogyha az az megigért Közbenjáró elboczáttatnéc. Nem volt jollehet közönségesen miden embereknél tudva, az az mit sient Páltanit, hogy az Christus legyen az Törvénnec vége, avagy tellya: mindazáltal melly igaz és melly bizonyos legyen ez mondas, sient azon Törvényből és az profeták ből is nyilván megláttic. Az hitről még bőv beféddel nem szóloc, mert arra másutt leszen alkolmatosb hely. Mostan czac ezt tartásce erőssen meg az Keresztén olvasoc, hogy ez legyen az első grádits az isteni felelemre, hogy az Istent mi Atyanknac esmerjüc, az ki minket órizen, vezérlyen és megtartson, miglen minket az ó orfágánac öröckè való örökségében ósivegyütsön: és hogy innét nyilván legyen, az mit odafelmondottam, hogy az Isten nec semmi esmereti nem hosnos és nem idővséges az Christusnélkül: és ennekokaért adatott legyen Christus, világkezeditől fogva minden válastottaknac eleikbe, az mellyre óc néznéc, és a mellyben minden ó bizodalnoc megnyugodnéc. Illyen értelemmel írja az Irenéus, hogy az Atya, az ki egyébképpen véghetetlen, az Friuban meghatározott legyen, mivelhogy magát az mi értelmünkhöz alkolmaztattya, hogy az ó diczöégénec véghetetlen voltra által az mi sient mindenestől fogva el ne rekkentetnéjéc. Mivelhogy ezt némelly lézzegő lelkec meg nem gondolván, ez hosnos mondat az ó istentelen Kepezése nec és költemények nec palástolására tekeric, mintha az Istenség nec czac az ó egész tellyeségéből folyo falkátskája vólna az

Ioh. 14. v. 7.

Col. 1. 15.

Rom. 10. v. 4.

Ose. 1. v. 11.

Ose. 3. v. 5.

Mich. 2. v. 13.

Amos 9. v. 11.

Zach. 9. v. 9.

Psal. 28. v. 8.

Matt. 21. v. 9.

Christusban : maga ezen ő nem akar egyebet érteni, hanem hogy az Isten egyedül czac az Christusban foglalású, és semmiben nem egyébben. Ez mondása Sz. Janosnac mindenkoron általán fogva igaz volt. Azkinél az 1. Joh. 2. v. 23. Fiu nincz, az Atya sinczen annál. Mert noha régenten sokan diczekedtec azzal, hogy őc az Felséges Istent, és az menec földne Teremtőjét tisztel-
néc, de mivelhogy nekié Közbenjárójoc nem volt, lehetetlen dolog, hogy őc az Istenec irgalmasságát megkostolhattac volna, és az által magockal elhitethetec volna, hogy az Isten nekié Atyoc legyen. Annakokaért mivelhogy az Főhöz, tudniillic az Christushoz nem tartóztanac, az Istenec esmeretis elenyéftet ő náloc. Innét lótt azis, hogy végezetre olly goromba és gyalázatos babonáságokra vetemedtenec, és ilyen módon az ő tudatlanságokat nap fény eleibe hoztác: az mint ez mostani időben az Törökőc noha nagy üvöltéssel diczekedtec, hogy az menec földne Teremtője az ő Istenec, mindazáltal az igaz Isten helyett ugyanbálvánt álltatnac, mivelhogy az Christustól ifonyodnac.

HETEDIC RESZ.

*Az Törvény nem azért adatott, hogy az régi népet ő magában megtartaná,
hanem hogy az Christusban való idvőségne reménségét,
mind az ő eljövetelég elartaná.*

MInd ez őkből az mellyeketekédig egymás után megforgattú, könnyü megérteni, hogy az Törvény nem azért lótt legyen, mayd négy fáz ezté dővel az Abraham halála után, hozzá adatva, hogy az válastott népet az Christustól elvezetnéje : hanem hogy tartoztatná őket annac eljövetelég : Sőt hogy ő benne valóságos kívánságotis inditana, és őket az reménségben erőtlené, hogy az hősü késelelem miatt el ne fogyarkozná-
nac és el ne szakadná. Az Törvénnec igején, nem étem czac az Tizparanczolatot, az melly Regular ir és modot szab, mint kellyen Istenifelelem fernit és igazan élni, hanem értem az Religionac, egéfi Formájatis, az melly az Istenről, Mosés keze és főlgálatya által adatott és paranczoltatott. Mert Mosés nem azért rendeltetett Törvényfőzvé, hogy az Abraham nemzeti-
nec igértetett áldását az Istenec, eltöröllye; sőt inkább láttyuc azt, hogy az ő atyákkal vetett főverfégről, az melly atyáknac őc örökös fő-
vóltanac, mindenütt emlekeztesse és inten intse, mintha finte azért küldet-
tett volna, hogy azt meguyitanája, az melly dolog á ceremoniak által nyilván-
ságosb dolog annál, hogy az emberek, arra hogy az Istenvel mago-
kat

kat megengestellye, az barom kövéréne büdös füstit offerálnac és áldoznájac? Es hogy az ő lelkekne firtelméségeit elmoshatnac, ez vétrel vagy vízzel való megötözeshöz meghinteshöz folyamodnának? Végezetre az Törvény alatti való egéfi Istent főlgálat (ha czac magában gondoltat-
néc meg, és nem foglalna magaba olly példázatok, és ábrázolásokat az mellyekre az igazság és á valóság meg nem felelne) mindenestől fogva czac
czufság, és nevétséges dolog volna. Annakokaért nem hiába gondoltatic és fontoltatic jól meg az Sz. István utolsó prédikációjában és az Sidókhoz írott levélben, imez Irásbéli hely; Holott az Isten meg paranczollya Mosés-
nec hogy az Sátorhoz tartozó minden dolgokat, arra az példára és formára Ak. 7. v. 44.
Heb. 8. v. 5.
Exod. 25. v. 40. csinállya, az melly ő neki az hegyen mutattatott. Mert ha valami lelki dol-
gra nem mutattac és nem járultac volna, az Sidoc az ő idejeket finte olly hiá-
ban mulattac volna azockal, mint az pogányoc az ő hazugságokkal. Az
czintalan világi emberec, az kic főha valóba az Isteni felelemre nem igye-
keztene, az Törvénnec ennyi főckféle Ceremoniáiról való befiedet una-
kodás és emelgésnélkül nem halgathattac: és nem czac czudalljac, miért
faraftotta legyen az Isten az régieket ennyi főc ceremoniákkal, hané megis
utálljac azokat, és megnevetic, mint valami gyermekjátékot. Eset azert
cáclekezic, mivelhogy nem láttjac azoknac tzellyát, az mellynélkül az
Törvénnec példázati, semminec nem egyébnec, hanem czac hasontalan
és hiábavaló dolgoknac tartathatnac. Ez példázat azért, az mellyről előb
fólanc, nyilván megmutattya, hogy az Isten nem azért paranczolta legyen
az áldozatokat, hogy az ő főlgait földi dolgokban foglallya, és farafta; ha-
nem inkább hogy az ő elméjeket, magasabban felemelje. Az mellyet em-
ber, az ő Természetibőlis nyilvánssággal éfébe vehet; mert miképpen hogy
ő Lelki állat; azonképpen semmi egyéb isteni tistelethöz kedve ő neki
ninczen, hanem czac az Lelkihöz. Ezt az profétaknac főc mondási bizo-
nyittjac: az mellyekbő őc az Sidokat feddic az ő értetlenségekért, midőn
azt alitanac, hogy az áldozatoc, akar azoc mineműc volnánakis, de az I-
stentől ugyan mégis nem mineműképpen beczületeseknac tartatnának. A-
zérté hogy az Törvényből valamit el akarnának farkastani? Semmikép-
pen nem: hanem mivelhogy őc az Törvénnec igaz főkelletes Magyaráoi
vóltanac, azzal az Sidoc között való köznépet az Törvénnec igaz tzellyá-
ra visssa akartac hozni, az mellytől eltávoztanac vólt. Abból azért, hogy
az Istenec kegyelme ajánlattatott legyen az Sidoknál bizonyal rekefti-
hetni azt, hogy az Törvény nem vólt pusztá és Christusnélkül való. Mert
ezt az Fiuva fugadásnac végét és tzellyát nekié eleikbe adta Mosés, tudni-
illic, hogy őc az Istenec Papi orfági lennéne, arra pedig firt nem tehet-
néne, hanem ha nagyobb és diczőségosb megengesteltes járulna köz-
kat

be, hogy nem az volt, az melly az Baromnac vére által lótt. Mert mi volna hihetetlen dolog, mint hogy az Adan fiai, az kic mindnyájan az eredendő bünbe fiülettenec az bünnek rabi foglaltatára, királyi méltóságra emeltessenec, és ilyenképpen az Istennec diczóságében és tisztességében réfefelegyenec, hogyha nem egyébünnét vennec az feleséges és drága ajándékot? Sőt az papsági ország, miképpen tartoznec azokra, és mint áthatna meg azoknál, az kic az ő vétkeknec fertelmessége miatt az Istennél urálatosóc voltac, hogyha valamely fenteséges Föben ez tistre nem fienteltettenec volna? Annakokaért Szent Peter, Mosesnec ez mondasát fépen megfordittya, midön azt tanittya, hogy az Kegyelemnec tellyessége, az mellyet az Sidoc az Törvény alatt meg kostolitottanac, az Christusban adatott legyen ki: Ti varotoc, ugymond ő, az válastott nemzetség, az Királyi Papság. Mert hogy az Apastal, az igéket megváloztattya, arra foglalt, hogy megjelentse azt, hogy azoc az kiknec az Christus az Evangelium által megjelent, többet nyertec el, hogy nem az ő Attyoc; azért hogy immár minnyájan Papocká és királyocká löttene, és az papságnac és királságnac méltóságával és tisztességével felöltöztettene; ugy hogy az ő Közbenjárókban bizván, nagy bátorsággal az Istennec sine eleiben járulhassanac.

2. Es itten az többi mellett aztis esünkben kell vennünec, hogy az Királyi birodalom, az melly végre ostan az David háza népében támasztatott, réfe legyen az Törvénnec, és annakokaért az Mosesre bizott Szógalat, Tanitas és paranczolat közzé foglaltatic. Honnet az következie hogy mind az Levinec egész nemzetségében, s' mind pedig ad David maradékiban, az Ur Christus mint egy kettős tükörben, az ő Testamentumbéli népnek semek eleibe volt adattatván. Mert különben, (az mint előb rövideden mondam) az nyavalyás emberec az Isten előtt sem királyoc sem papoc nem lehetnéne, mivel hogy az bünnek és halálnac rabjai volnánac, és az önnön vesetségeckelis megferteztetec és megmoczokoltattac volna. Innen azért megtettzie hogy nyilvánással igaz legyen az mit s. Pál mond: hogy az Sidoc mint egy oktato mesternec őrizeti alatt tartattanac legyen, miglen az ő mag eljöne, az mellyre nézve adatott volt az igéret.

Mert mivel hogy az Christus ő nekic még nem volt tulaydonságképpen esmeretes, olyanoc voltanac mint az gyermekek, az mellyeknec erőtlenségec, az mennyei dolgoknac tellyességes esméreret el nem hordozhatná. Mint vitettenec pedig az Törvénnec ceremoniai által, ugymint kézen fogva az Christushoz, oda fel meg mondatott, és az Profétáknac több

bizonságokból még világosabbanis megértethetic. Mert noha naponkint elő kellett állanec, az Istennec uy áldozatoc által való megengestelésére: mindazonáltal azt igeri az Esaiás; hogy minden bünöknek egyfiser-^{Esa. 53. v. 4.} smind, czac egygyetlen egy öröc áldozat által kellyen eltöröltetni. Az mellyel Danielis eggyez: Bé mentenec bizonyára az Levi nemzetségéből^{Dan. 9. 26.} rendelt Papoc az Szentségeshelybe, de mindazáltal czac egygyetlen egy Főpapról volt az eggyfer meg mondva, hogy elváltozhatatlan esküvéllél^{Psal. 110. v. 4.} válastatott legyen az Istentől öröcké való Papságra az Melchisedeknec rendi fiserint. Ackoron láthato olayjal lótt az megkenés: De az Daniel látásban való jelenségből nyilván^{Rom. 10. v. 4.} ndgya, hogy sockal különb megkenés fogna még lenni. Es hogy ezzel tovább ne késsém, megmutattya az Apastal bovségecsen és elég világoslon, az Sidókhoz irott levelben az negyedie réftől fogva mind az tizeneggyedic réfeig, hogy az Törvénnec ceremoniai hasonlatanoc és hijaban való dolgot legyenec, valamig ember az Jesus Christushoz nem jurand. Az mi pedig nez az Tiz paranczolatra hasonlatosképpen és finte oly igen tartozic arrais az Szent Pálnac imez^{2. Cor. 3. 6.} mondasá, tudniillie hogy az Christus legyen vége és czélya az Törvénnec, minden hívöknek idvőségekte. Ismer, hogy az Christus legyen az a Lélec, ki az betüt megeleveaiti, az melly ő magában halalos volna. Mert az első mondasban megjelentie, hogy az igazság az Törvényben hiaban tanitatic addiglan, valamig azt az Christus mind az kegyelemből való tulaydonítás által, mind pedig az uyjonnan fiuletésnec lelke által minékünc nem ajándékozza, és velüne nem közli. Ennekokaért az Christust mélrán nevezie az Törvénnec betöltésénec avagy végénec: mert semmit nem használna minékünc, hogy tudnóc, mit kívánnyon az Isten mitőlünec, hogyha az Christus minékünc, az kic elvisehelhetetlen igával, és terehvel vagyunc megközeleztetvén és teiheltetvén, segítségül nem jöne. Más helyen megtanit arra, hogy az Törvény az bünöknek okaért^{Rom. 4. v. 15.} adatott, hogy tudniillie az emberekre teájoc bizonyitfa az ő kárhozatyokat, és ilyenképpen azokat alázatóságra hozza. Es mivel hogy czac ez az egygyetlen egy igaz elkéfület az Christushac keresésére, mind igen fépen eggyez azért ezzel, valamit más igéckel ő ezen dologról tanit. De midön az visszafordult Tanitokkal volna hartza, az kic azt költenec, hogy az Törvénnec czelekedeti által foglalná ember el az igazságot, hogy azért ezeknec tevelgéseket meghamiltitfa, az törvent ő nekic néha czac pusztán és tulaydonul kellett nevezni, mintha az czac igazán való életet paranczólna: noha az kegyelemből való fiaságnac Figyét sem kell artul elvalasztani, midön mindenektől vagyon az fő, az miket az törvény befoglal.

3. Továbbá munkáraméltó dolog, hogy rövideden aztis megértsük, mennyivel legyünk mi Kevesbé melegségesek onnét, ha az erkölcsi Törvényekre avagy az Tíz paranczolatra megantattunk; hogy mi az minen vétkeinc által inditassunk az bünök megbocznattyának kiváságára és keresésere. Hogy azért igaz á, hogy á Törvényben az Igaságnac Tökéleteségére tanitatunk; tehát azis következik, hogy az Törvénnec tökéletes megtartása, tökéletes igazság legyen az Isten előtt, az melly által az ember az mennyei tiló felek előtt igaznac esmértéséc és tartáséc. Ennekokaért minnekutánna Moses az népnek az Törvént nyilván eleikbe adta volna és kibesellere volna, nem általlya az mennyet és á folder bizonságul venni, hogy az életet és az halált, az jót és az gonóft nékiec eleikbe adta legyen. Ennek sem mondhatni ellene, nem illic tagadni, hogy az Isteni ígélet ferint, az Törvényhez való tökéletes engedelmségnek örök élet legyen jutalma. De ellenben meg kell aztis gondolnunc, hogy ha mi azért az törvénhöz olly engedelemmel vagyunké, az mellynek érdeme által az megemlitott jatalommal hízathatnóc magunkat. Mert mi háfina volna, hogy ember értené azt, hogy az örök élet adatnéc jutalmul az Törvénnec betöltéséért, és pedig bizonyal nem tudná, hogy ha finte ez uton mehesünk be az örök életre: De immáre az aránt kimutattya magát az Törvénnec erőtelen volta.

Mert mivelhogy az Törvénnec ez illyen engedelmsége egyyikünk-nél sem találtatic, attól az örök életnek ígéletitől mindnyájan elrekesztünk, és az örök átoknac vettetünk alája. Nem mondom egyedül czac azt, hogy ez igazán igy legyen, hanem hogy fűkségképpen meg kellyen lenni. Mert mivelhogy az Törvénnec tudománya az embernek erejét sockalis fellyül haladgya, nézheti azért az ember távolrul az feltett ígéreteket, de ugyan semmi háfnor azokbol nem vehet. Ez egytzickel vagy on azért hátra, hogy az isteni ígéreteknec ki meritheterlen jóságabol, az ember jobban és inkább megelmerje és fontollya az ő nyavalyáságanc nagy vóltát, mivelhogy elveterött róle az idvőségnek reménsége, és ő néki az örök halál bizonyal kijelentetött. Túl más felől mutatya magokat az Törvényben az rettenetes fenyegetésec, az mellyec nem valami egnyihányakat közzülünk, hanem egyetemben mindnyájunkat fogságba vetnec és megköteleznec. Sőt olly igen reánc ütne, és megkerlelheterlen keménséggel minket ugy nyomnac forongatnac, hogy az bizonyos átkot, és az halált az Törvényben ugyan semcink előtt látsuc.

4. Annakokaért ha mi czac az Törvényre nézünk, egyebet nem tehetünk, hanem magunkat el kell hánnunc, meg kell fégyenülnunc és két-

és kétségben kell esnunc, mivelhogy attul mindnyájan kárhoztattatunk és megarkoztatunk: és az idvőségétől, az mellyet, az ő néki engedőknek megígér, elrekesztünk és eltasztatunk. De mondhatnád, Im látom hogy az Ur ez czac szofol igy bennünket: mert nem láttatic ez különbözni az megczufolástul: hogy ő az idvőségnek reménségét az embereknek megmutattya, azokat arra reáhija, és inti, aztis bizonyittya, hogy az, ő nékiec kéfíretetett legyen; maga azonba az hozzámenetel ő előttéc elzárlatott és elrekesztetett? Arra én azt felelem, Hogy noha az Törvénybéli ígéletéc, ugy mint az mellyec az Törvénhöz való tökéletes engedelmségnek okvetése alatt tetetec, és senkinek egyebnek bé ne tellyesítessene, hanem az kic az Istennek minden igazságot betöltöttéc, (maga az, az embereknél né talakatic) de ugyan még is nem hiába adattanac legyen. Mert midőn megtanultuc azt, hogy az Törvénnec ígéleti addiglan mind hiában való és erőtelenec legyenec, valamiglen minket az Isten czac merő azon kegyelméből és irgalmaságából, az mi czelekedetünknek semmi tekintet nélkül, kegyelmében veszen, és mi magunkat azzal az Istennek kegyelmével, az melly nekünk az Evangeliumban nyuytatuc és ajánlattatic, igaz hit által vigasztallyuc, tehát őstán, az mellettec való okvetéséccel egyetemben, nem mindenestől fogva erőtelenec. Mert ugy ad őstán az Isten ingyen és kegyelemből minékünk mindeneket, hogy az ő fokságos jóteteményihöz ez tis hozzá adgya; hogy ő az mi félferő tökéletes engedelmségünknek sem vet meg, hanem minden abban való fogyatkozásokat megbocznatván és megengedvén, azt ő jó és tökéletes engedelem gyanánt veszi; és ennekokaért mindennemű javait, az mellyeket mi nekünk az Törvénybéli ígélet, acképpen véteti el mivelünk, mintha mi az Törvént minden mellette levő okvetéséccel egyetemben tekélleresen megtartottuc volna. De mivelhogy ez Kérdéséc az Hit által való megigazulátnac megforgatásában kell bővebben megmagyaráztatni, itt az Tanítást tovább most nem nyuytuc.

5. Hogy pedig az Törvénnec megtartását az emberektől lehetetlenec mondóc, azt kell immátróvideden megmagyaráznunc, és egyfermind megis bizonyitanunc: Mert ezt többire mayd minden, hamis és képtelen vélekedélnec tartya, ugy hogy még Hieronymus is nem általlotta legyen az átokekalilleni. De ám akarmit értett legyen erről Hieronymus, az minket ne akadékozson: mi egyedül czac az igazságról tudakozzunc. En itt nem szolocarrol bővségesen, melly socképpen értéséc az Lehetetlenségnek ígéje. Hanem én Lehetetlenec olly dolgot nevezec, az melly nem lett, és az Istennek rendelése által is megakadékoztatuc, hogy soha ne legyen. Es annakokaért ha ez világnac kezdetül fogva kellyen emlékezeterfamlálnom, és ez dolgot meg kellyen hánnom vetnem, én azt

mondom, hogy soha czac egy ember sem volt ez halando testben olly fent, az ki az Ur Istent tellyes hívéből, tellyes elméjéből, tellyes lélkéből, és minden ő erejéből fíretre volna. Sőt aztis mondom továbbá, hogy soha egy ember sem volt, az melly gonofi kívánsággal meg nem fíretett volna. Es kiczoda az ki ennek ellene mondhatna? Látom jóllehet minemii Szenteket ábrázollyon és álmódózzéc minékünc az bolond vakmerőség és Babonáság, olyanokat tudniillíc, az kikhöz még az Mennyei Angyalokis, tista igaz Szentséggel alig érhesse és hasonlithatassanac. De ez ellenkezic az Irással, és az közönséges próbálattal. Még aztis mondom azért, hogy sohól senki nem volt soha, és neis ellyen soha, az ki az tökéletességgel ez tzellyát elérhesse, valamig ez Testnec terhétül meg nem menekedic. Ez dolgot, az Sz. Irásnac soe világos bizonyági mutatyaó minékünc. Salomon mondotta, midón az Tempomat megfíntelné, hogy czac egy igaz ember sinczen ez földön, a ki né véteznéc. Hasonlatosképpen Davidis: Czac egy igaz sem találtatic te előtted az élóc közzül. Szinte ezent állattya fínt Job soe helyeken. Sz. Pal pedig ezt egyebeknél világosban bizonyittya, midón mond: Az test az Lélec ellen törekedic, és az Lélec a test ellé törekedic. Es seminé egyéb okból bizonyittya aztis, hogy minde nec, az kic az Törvény alatt vadnac, átkozottac legyenec, hané czac innet, mert meg vagy oniva, hogy átkoztat mind azoc, az kic meg né maradnac minden ő paranczolatibá. Mellyel kétségnélkül azt jelenti, sőt megvallott dologért veszi, hogy az Törvénnec minden paranczolatiban senki meg nem maradhatna. Valami pedig minékünc az Irásban eleve megmondattott, azt minékünc egy ői oc, és fűkséges Tudománnac kell tartanunc. Az Pelagianusoc Sz. Agostont illyen furtia okoskodással rángattac, mellyel azt mondanac, Hogy bossúsággal illetetnéc az Isten, ha ember azt mondaná, Hogy többet paranczolt volna az ő Törvényében, hogy nem az hívec az ő kegyelme által megczelekedhetnéc.

Hogy azért ez rágalmazásat az ő véle ellenkezők nec eltávoztathassa, megvallyá azt: Hogy az Isten bizonyára ha akarná, az halandó embert tista angyali fíntességgel is megaján dekozhatná: De nem akarja, és ennek utánna sem czelekedí, mivel hogy effelől az Irásban ő mást végezett és mondott ki. Ezt bizonyára én sem tagadom, de hozzá teszem imezt, hogy az ember illetlenül és híjába disputál az Istenec mindenható, óltáról, az ő igazságának elrontására. Es innét mondom, hogy ez mondást senki nem rongyolhattya, midón valaki azt mondgya, hogy lehetetlen, hogy olly dolog meglegyen, a mellyről az Irás nyilván mondgya, hogy meg nem lehet. Ha pedig fíntac ez Szórol, mellyel mondóc, hogy lehetetlen nekünc az Törvént megtartanunc, akarnánk disputálniis, meg kell azt gondol-

1 Reg. 8. v. 46

Pfal. 143. v. 2.
Gal. 5. v. 17.
Gal. 3. v. 10.
Deut. 27.
v. 26.Lib. de Nat.
& Gratia.

nunc, az mit az Ur Jesus Christus felelt midón az ő Tanítványi kerdenéc, hogy kiczoda idvözülhetne; Az embereknel, ugymond, ez bizonyára lehetetlen, De az Istennél lehetséges minden. Igen erős okkal vitattya ezt Szent Agostonis, hogy mi ez testben az Istenec soha azt az igaz fíretetet, az mellyel neki tartozunc meg né murathattyc. Az fíretetet, ugymond ő, az esmeretet acképpen követi, hogy senki az Istent tökéletesen né fíretheti, hanemha előfíer az ő jóvólat telly elséggel megfísmerte. Valamig pedig mi ez vilagon idegenül budosunc és farándokot járunc, czac homályosfan látunc, és mint egy Tükörben. Következic azért, hogy az mi, ő hozzá való fíretetünc, né telly elséggel tökéletes. Minden kételkedésnélkül valónac kell azért ennek lenni, hogy az mi Testünk nec az Törvénnec betöltése ez életben lehetetlen legyen, az mennyiben tudniillíc az mi terméferünk nec erőtelen voltát gondollyuc meg, az mint az Sz. Pál Apastalból, másutt bővebben akarjuc megbizonyítani.

6. Hogy pedig mind az egész dolog jobban megértéséc, az Törvénnec, az melly az Erkölcsokról valónac mondatic, tistit és hasznát foglallyuc rövid rendbe. Az pedig, az mint én e fíntembe veszem, imez három részekben áll. Előfíer, az Istennec Tiz paranczolatbéli öröc Törvénye, arra adatott, hogy az meg említvén azt, az Istennec igaságát, az melly tudniillíc ő nála egyedül kedves és kellemetes, minden embert az őnnön hamiságáról megemlekeztesse, bizonyosá regyen, meggyőzzen, és az miatt végre mindenestől fogva kárhoztasson. Mert fűkségkeppen így kell, az ő maga fírelmével megvakult és megzabált ember nec, az ő értektelenségét és gonofságát fímei eleibe adni, hogy ez által az ő erőtelen voltánac, és tistitalanságának megfísmérésére és megvallására indításéc és kéfíretelséc. Mert ha neki az ő híjába valosága tapasztalhatoképpen eleibe nem adatic, vakméröképpen az őnnön erejere bizza magát, kevélyen marad, és felsuvalkodic, és az ő erőtlenségének és semmi voltánac megfísmérésére nem hozattathatic addiglan, valamig az ő elvélt erejét, az őnnön agya kébzése fírint itili és mérfecli. De mihelt az Isten Törvényén, (hogy azt tökéletesen megtartsa) magát megpróbállyá és megkíferti, legottan igen nehezen esic neki, hogy ott annyi okait talállyá, az miért magát aláb kellyen hadni, és kevélykedését lebozátani. Mert akarmelly nagy reménségő vélekedése volt legyenis annakelőtte valakinec az őnnön erejében, de ugyan veszi azért oftan esébe hogy aznac az ő erejének ez nagy tereh alatt nyögni és pihnilenni kellyé; annakutána botlani és tantorogni, végre leis dölni, és se mivé lenni. Illyen képpen midón az ember az Törvénnec Tudománya által megtartatic, az ő vakmerősége, az mellyel, természetit fírint rakya vagy on, elvétetic. Hasonlatosképpen,

Matth. 19.
v. 25.
De Spir. 1.
Lit. in fine.
alibi saepe.

Rom. 8. v. 3.

az más gonosztulis, tudniillik az kevelségtől, az mellyről előb állanc, meg kell tisztítani és gyógyítani. Mert valameddig magát az önnön itéletire hagyja, az bizonyai igazság helyett magának képmatátást költ és gondol: az mellyben olly igen tettze és kedveskedic ő magának, hogy az Istennek kegyelme ellen, nem tudom minemű bevött, és az önnön Agyabol kohlott és költött móddal és figyelmeletséggel kevelkedgyec és fuvalkodgyec fel. Midőn pedig kénteritetic az ő életét az Isten Iörvényénc mérő serpenyőjében vetni, és azt az ferint próbálni, és megfontolni, elhadgya az ő költeményet és agya találmányát, az mellyet ez illyen hamis igazság felől kapott völt; és megláttya melly felotte igen meffé legyen ő az bizonyai igazságból: és hogy ezellenben rakva bünnel, sőt fámlálhatatlán foc bünöckel, az mellyecktől az előt finte tisztánac alította magát. Mert az kívánságoc az emberben olly mélyen vadnac beröytetve, és olly igen béakasztattanac, hogy az embernek tekintését könnyen megczallyac.

Rom. 7. v. 7.

Nem oknélkül mondgya azért az Apastal, hogy ő nem tudta volna, mi dolog legyen az kívánság, hogyha ő neki az Törvény nem mondotta volna, Ne kívánsyad. Mert ha hól az kívánság az Isten Törvénye által az ő barlangjából és furdékából napfényre elő nem vonyatic, és fel nem fedeztetic, megöli az nyavalyas embert, minekelötte ő ez halálos mérget esébe vennéje.

7. Es így ollyan az Törvény mint valamelly Tükör, az mellyben mi előfer az mi erőtlenységünket, és oftan az erőtlenégből az mi hamiságinkat, Utólfor mind kettőből az mi megátkoztatásunkat megláttyuc az miképpen hogy az Tükör is az mi ortzánkna moczkofságát semünk eleibe mutattya. Mert az melly embernek az igazságnac követésére való ereje ninczen, annak fűkségképpen az bünöknek genéjában kell maradni. Az büntre következic az Istennek átka. Annakokaért mentől nagyobb vétket az törvény mi ellenünc mutat es reanc bizonyit, annyival nagyobb büntetéstis és kárhozatotis jelent hogy megérdemlettünc. Ide tartozic az Apastalnac imez mondála: Az Törvény által vagy az bünnec esfereti. Mert az helyen az Apastal az Törvénnec czac az első tisztit mutatya meg, az melly azokban az bünsőkben láttatic, az kic még uyjonnan nem fűletenec. Ezzel hasonlo értelmüc imez mondáfoc: Az Törvény együtt jött bé, hogy az bün bővölkedőb lenne, és annakokaért olly fől-galtatála az halálnac, az melly haragot indit, és megöli az embert. Mert semmi kétség abban ninczen, hogy az hamiság es az vétec annyival nehezeb leszen, mennyivel az lelki esmeret az ő bünénc világosab esmeretivel illetetic és ütetic: mivelhogy oftan az vétek mellé az Törvény ferző ellen való megáltalkodásis oda jarul. Annakokaért az vagy on hátra, hogy

az Isten-

az Isten haragját és bosszuallását az bünöfnecc veszedelmére fegyverkeztesse: Mivelhogy ő magában semmit egyebet nem tehet, hanem vádol, kárhoztat, és vesztüllyest. Es az mint fent Agoston írja: Hogyha az kegyelemnecc lelkénélkül vagy on fogyatkozálunc, az Törvény azért vagy on jelen, hogy minket vádollyon és megöllyön. Midőn pedig emberézt mondgya, az Törvény ez által ugyan nem gyalasztatic azért, sem az ő dicző völtából valami el nem véteric. Bizonyára hogyha az mi akaratic mindeneftől fogva az Törvénnec engedelmére adná és alkalmaztatná magát, tehát az Törvénnec megismerése és tudományá egyedül elég vólna az idvőségre: De mivelhogy az mi Termésetünc az mint hogy resti és romlott, az Istennek lelki Törvényével ellenségesfén harctol és ellenkezic, sem annac Tudományá és fenytéke által meg nem jöbbitathatic; következic azért, hogy az Törvény, az melly, (hogyha engedelmes halgatókattalált vólna) az idvőségre adatott völt, immáran az bünnec és halálnac alkalmazofságára fordullyon. Mert mivelhogy mindnyájan annak általhágoinac bizonyitattünc és meggyőzettettünc, annyival inkább felfedezi az mi büneinket, valamennyivel minékünc az Istennek igazságát világosabban mutattya semünk eleibe: Es mentől bizonyosban erőftiti hogy az élet és idvőség, az igazságnac jutalmára igéttetetic legyen, annyival nyilvánban bizonyitattya aztis, hogy az bünsőc az öröc halálra legyenec kárhoztatva. Annakokaért olly igen távol vagy on, hogy ez mondáfoc az Isten Törvényénc gyalazattyara vólnanac: hogy sőt inkább az Isten jóvöltánac nagyob dicziretire és magasztalására fől-gallyanac. Mert bizonyára nyilván vagy on innét, hogy mi az minen álnok gonofságunc által akadékoztatünc meg, hogy az életnek bodogságában, az melly az törvényben nyilván igértetic és ajánlatatic, réfesecc nem lesünc. Innét az Istennek kegyelme, az melly minékünc, az Törvény gyámolításánélkül segedelmül jó, foccal kedvesseb leszen, és foccal ferelmetesbé tetetic az ő irgalmásága, melly minékünc ez kegyelmet ferzi. Mellyből meg tanullyuc azt, hogy ő soha meg ne fardogyon az mi velünc való jötételben, és naponkint az ő uyjab uyjab ajándékinac mi reanc ki öntésében.

8. Hogy pedig mindnyájunknac gonofsága és kárhozattya, az Törvénnec bizonsága által mutatatic ki, és peczételtetic meg, nem azért vagy on hogy mi az kétségbe esés miatt, hátra esünc, és vigasztalástul megfoztatván nyakra före az veszedelembe rohannyunc. Mert az mi reanc nem következic, hogyha az Törvénnel igazán élünc. Igaz hogy az Istenelenecc illyenképpen elleketlenülnecc és leverettetnecc, de az ő fűveknecc megáltalkodott keménsége miatt esic ez ő raytoc. De az

Rom. 3. v. 9. Istennek fiainac másztélra és végre kell neznice az Törvénnec Tudományában, tudniillie hogy megéertséc az mit Sz. Pál mond, az melly megvalya, hogy mi mindnyajan az Törvénnec itéleti által elkárhoztunc legyen, hogy minden fiáy bé dugattáséc, és ez egész világ bünösnecc taláttáséc az Isten előtt: Mindazáltal ugyan aztis tanittya más helyen hogy az Isten mindeneket hitetlenség alá rekestett, né hogy ő elvesztene, avagy mindé embereket elhagyna veszni, hané hogy mindeneken könyörülne. Tudniillie hogy elhadnác az önnön eiejek felől való bolond vélekedést, és megéfsmer-néc és értenéc azt, hogy őcczac az Istennek irgalmassága által állanánac és maradhatnánac meg, hogy minden jótól üressec, és meztelenül folyamodnánac az ő irgalmasságához, ahhoz támaszkodnánac, magokat mindene-stől fogva abban reytenecc, azt egyedül az ő igazságoc és érdemec gyanant ragadnác meg, az melly irgalmasság mindé emberek nec az Christusba, ele-ikbe tétetic, valakic azt igaz hit által kívánjáac és el várjáac. Mert az Úr Isten a Törvénnec paranczolatiban né különbé mutattya és jelenti magát hanem úgy mint a Tökelltes igazságnac megfizetőjénec és megjutalmazójánac, a melly tökéletes igazságból mindnyajunknac fogyatkozása vagyon: és ez ellenben kemény itilő birónakis, és az büntetések nec kifőlgáltatójánac, az mellyeket mi az mi bünecinkel megérdemlettunc. Az Christusban pedig tellyes kegyelemmel és szerelmetességgel tündöklic az ő ortzéja, az he-gény méltatlan bünösökhözis.

9. Mint tanitsón pedig minket az Törvény az Isten kegyelménec segítségül való hívására sicut Agoston gyakorta megmutattya: az mint midőn Hilariusnac ir: Az Törvény meghadgya minékünc, hogy midőn az paranczolatoknac megtartására igyekeztunc, és az mi erőtlenségünk mi-att fáradtig munkálkodtunc, tehát az Isten kegyelménec segedelmeert könyörögjunc.

Epist. 200. Ismét, Afelliusnac azt írja; hogy, Az Törvénnec gyümölcze és haszna ez, hogy az embert az ő erőtlensége felől meggyőzze, és az Isten kegyelme orvoságánac, az melly az Christusban vagyon, könyörgés által való keresésére haytfa.

Epist. 95. Ismét, az Romai Innocentiusnac azt mondgya: hogy, Az Törvény paranczol minékünc, Az Isten kegyelme pedig erőt ad minékünc az paranczolatoknac megczelekedésére. Ismét, az Valentinusnac: Paranczol az Isten minékünc, az mellyeket mi meg nem czele-

Lib. de cor. & gr. In Psal. 70. In Psal. 118. kedhetunc, hogy megtudgyuc mit kellyen ő tőlekennunc. Ismét: Az Törvény ki adatott, hogy titeket vádollyon, és vétkezésé tegyen, hogy minekutánna bünösöcké bizonyitattatoc, féltetec, féltetekben boczá-natot kérjetec, az tinnen erőtok nec vakmerőségéből semmit ne tulay-donitfatoc. Ittem, Az Törvény arra adatott, hogy az nagyból kinczin-két

két csinálna: hogy megmutatná azt, hogy az tennen erőd által az Istennek igazságát el nem veheted, hogy Te, ugymint hegény, méltatlan és nyavalyás ember, az kegyelemhez folyamodgyál. Annakutánna az Isten reis Cöcione 27. tér ti beszédet: Ugy czelekegyel Uram, Ugy Tédy irgalmas Uram. Paranczolly ollyat, az mi bé nem tellyesíthetic: Sőt paranczolly ollyat, az mi külömben né, hanem czac az Te kegyelmességed által tölthetic bé: hogy midőn az az emberec az ő tulaydon erejec által bé nem tölthetic, mindenek nec fiájoc bédugattásánac, és senki magát nagynac ne alitfa: Legyenec kiczinyec minden emberec, és ez egész világ legyen vétkes az Isten előtt. En pedig illetlenül czelekedem, hogy ennyi bizonságokat keresec fi. Ago-stonból öfve, holott ez Szent ember tulaydon könyvet itt legyen ezenről, mellyet nevez; AZ LELEKRŐLES BETÜRŐL.

Az máfichasznát nem írja meg olly világos értelemmel, avagy azért, hogy azt itilte, hogy az elsőből könnyű volna eléggé megérteni, avagy hogy azt nem sicut tulaydonsága sicut értette, avagy igékből volt fogyatkozása, az mellyec által az ő igaz értelmét olly megválasztva és nyilvánossággal, az mint kívánta, ki magyarázhatta volna. Mindazáltal még az Istenrelekenbenis nem sicut meg ez az Törvénnec első tifti. Mert noha őt az Isten fiaival annyira nem menec, hogy az testnec meg aláztatása sicut az belső emberben meg uyitatnánac, és ismét viragoz-nikezdenec, hanem ugyan az első reitenesből való bámulasban, és az ő Kétségbe esésekben fekefnec: Szólgál mindazonáltal az Isten itileti igazságánac kijelentésére; hogy azoknac lelkec esmereti, ez ilyen haboktul félyyel hanyattásánac: Mivelhogy mindenkör őt őmest akarnac az Isten itileti ellen tusakodni, és menedéket keresni. Noha pedig ez itileti az Istennek ez ideig még ki nem jelent, mindazonáltal, midőn az törvénnec és az önnön lelkec esmérerinec bizonságával leve-reitetnec, önnön magokon nap fényre kimutattya, mi legyen az ő meg-erdenlett utolsó jutalmoc.

10. Másodic haszna az Törvénnec ez, hogy azoc, az kic sem igazsággal sem illendőséggel semmit nem gondolnac, hanem ha kénseritetnec, midőn az Törvényben halljáac az sörnyű fenyegetéseket, czac az büntetésnec félelme által is megtartoztásánac, és az ő gonos kezdésekről hátravonyattásánac. De nem úgy tartoztatnac azért meg, hogy belső képpen az ő fivéc megindulna avagy megtérne: hanem mivelhogy mint egy fiájokban vetett zabola által, az ő kezeket az külső dolgoktól meg kell tartoztatnioc, és az ő gonoságokat magokban kell beso-ritanioc, az mellyet egyébképpen, nagy kényeséggel ki öntöttenecc

vólta. Ahonnét bizonyára sem jobbac sem igazabbac az Isten előtt. Mert noha féltékben, avagy fégyenletekben meg nem czelekednie, az mi fívekben vagyon, sem az ő kívánságoknak dihoségét ki nem meric bo-
 ezatani, de az ő fívec az Istennek felelméte, és ő hozzá való engede-
 lemre ugyan nem alkolmaztatott: Sőt mentől inkább tartoztattyac ma-
 gokat, belsőképpen annál inkább gerjedezne, gyulladozna és dihos-
 kódne az ő gonofi kívánságokban, kéfékis mindent megprobalni,
 és minden latorságra kiütni, hogyha őket az Törvéne ez rottetéte
 meg nem tartoztattatnája. Nem ezac megmarad pedig mindenkor az ő
 fívek az ő gonofságában: hanem az Törvéntis fertelenül gyülic, és mi-
 velhogy az Isten adója az Törvéne, ötetis olly atoknak tarttyac, hogyha
 tölöc lehetne örömeft eltrölené. Mivelhogy ötet akar nékic jót és igazat
 paranczollyon czelekednie, akar pedig az ő dicőségenec meguralafáért
 azokat büntette, ugyan nem fenvedhetic. Es jöllehet mind illyen
 elmével vadnac mind azoc, az kic még uyonna nem sülette: tenec,
 de némellyec titkosban, némellyec nyilvánban, tudniillic hogy nemi-
 nemüképpen magokat az Isten Törvényenec alája adgyac, nem kéfé
 akaraterint való alázatos engedelemből, hanem kedvec ellen nagy vis-
 sálkodya, ezac azért, mert az Istenec valóságos keménségét felniec
 kell. Mindazáltal ez kéferitetett és erővel kivótt igáság ugyan sük-
 séges az emberek közönséges társaságának és jó állapotjánac meg-
 tartására, mellyet az Isten békességgel és czendességgel lát meg, hogy
 tamadással minden dolgoc öfve ne zavartassanac, és fel ne forgattassa-
 nac, az melly meg lenne, hogyha kiki mind azt czelekedhetné, az
 mit akarna. Sőt az Isten fiainac sem hasonaltan, hogy ökis ez gyerme-
 ki scholában gyakoroltassanac, valamig az ő elhivataloknak élötte az
 megfentelesnec lelkétül fogyatkozta, és az testnec holondságából zi-
 laykodnac. Mivelhogy gyakorta vagyon, hogy az Ur Isten magát az ő
 valasztottinac nem jelenti mindgyarast meg; hanem őket egy ideig az ő
 tudatlanságokban bozattya el, miglen őket elhivandgya. Mert mikor
 ostán, az Isteni bofhu allasnac fölgai felelméből és rettegéséből, az külső
 kinyeskedéstől valamennyére el vonyatnac, akar oc melly kevesse éppül-
 heffenekis, midön az ő fívek még meg nem feliditetett, de neminemükép-
 pen ugyan mégis megfokjac az Urnac igajat felvenni és hordozni. Hogy
 mikor ostán az Urtol el hivattatrac legyen, az Isten Törvényéhez való en-
 gedelemre, mint valami uy és esmeretlen dologia, ne legyenec mindene-
 stől fogva alkolmatlanoc. Ez tífetet láttatic az Apastal tulaydonságferint
 megilletni, midön mond: hogy, az Törvény nem adatott az igazaknac; ha-
 né az hamissáknac és engedetlencnec, istentelencnec és a bünösök nec,
 az fent-

1 Tim. 1. v. 9.

az fentesség elcheknec, és az nem lélek ferint valóknac, és Attyóc annyoc
 gyilkosinac éber olóknec és paráznáknac, ferfiackal fertelmeskedők nec,
 ember lopóknac, hazugoknac, hűfegők nec, és valami egyéb az idvősé-
 ges tudománnac ellene vagyon. Mert ezzel azt mutattya meg, hogy az Tör-
 vény mint egy fek és Zabola legyen, az mellyel az buya kívánságoc az mel-
 lyc egyébképpen fertelenül kifáguldananac, hátra vonyatassanac, és
 megtartoztassanac.

11. Az Törvéne mind az két tífiről vétethetic, az mir Szent Pal Gal. 3. v. 24.
 máfutt mond, hogy az Törvény a Sidoknac vezérő mesterec volt a Chri-
 stushoz. Mivelhogy két félec az emberec, az mellyeket az Törvény az ő
 oktarásával mint egy kézen fogva az Christushoz vezet. Az első azoc, az
 kikről előb fölanc, az mellyec, mivelhogy rakvac az önnön erejekhöz és
 igáságokhoz való bizodalommal, bé nem vehetic az Christus kegyelmét,
 hanem hogyha előfőrt megfostatnac és megüritene. Annakokaért az
 Törvény ez illyé embereket az ő nyavalyáságoknak esmereti által lehoz-
 za az alázatoságra, hogy illyen képpen elkéfitessene annac kívánására, az
 mellynélkül az előtt nem alitotrac hogy fogyatkozóc legyen. Az más
 rendbeli ec zabolanélkül sükölködne, az mellyel megtartoztassanac, ho-
 gy az ő testnec kívánsága ferint ugy ki ne fáguldgyanac, hogy minden
 igáságra való igyekezeter hátrahadgyanac. Mert az holott az Christus
 lelke még nem regnál, ottaz gonofi kívánságoc annyira dühösködne:
 hogy felő legyen, hogy az vélec megterhelt lelket, az Istenec elfeleytésé-
 be bé ne meritsec és sülyesséc. Az melly megis lenne, hogy ha az Isten an-
 nac ez esközzelelelit nem venné; tudniillic, hogyha az ő Törvényenec Za-
 bolája által azokat, az kikben még az test uralkodic, meg nem tartoztatná.
 Annakokaért hogyha azokat, az kiker az ő orfagára rendelt, mindgya-
 rást uyjonnán nem sülic, mindazáltal ugyan megtattya őket az Törvéne
 czelekedeti által az felelem alatt, mind az ő meglatogásának idejeig; ha fin-
 té nem olly tífista tökéletes felelemnec alattais, az minemünc az ő Fiaiban
 kellene lenni, de mégis ugyan olly felelem alatt, az melly fölgallyon az ő
 éttelmenec érteke ferint azoknac igaz Istenes életre való oktatásokra. Er-
 ről annyi latotthallott probánc vadnac, hogy semmi példara ne legyé sük-
 ségünc. Mert megvallyac azt mind azoc, az kic egy ideig, az Istenec esmé-
 retinélkül élene, hogy ő nékic ugy volt dolgoc, hogy tudniillic, az Tör-
 véne Zabolája által az Istenec felelmében és bezületiben neminemü-
 képpen megtartattanac legyen, mind addig az miglen ostán, az Istenec
 lelke által meggyulván, kez dettéc ötet fívec ferint feretni.

12. Az harmadic hasonaltan, az melly leg föbbis, és az Törvéne az-
 hoz a tulaydon tzellyához, az mellyért kiváltképpen adatott, közölb jár,

azok között az hivek között vagy helye, az kiknek fivékben az Istennek lelke immár hatható, és uralkodik. Mert noha az Istennek Törvényét az Istennek uya által az ő fivékbe béirattatván és benyomattatván hordazzac, azaz, olly indulattal és elmével vadnac az Sz. Léleknek vezérléséből, hogy kívánnyanac az Istennek engedni, mindazáltal ugyan mégis két képpen épülne és öregbülne a Törvényben. Mert ő nékiec az a legjobb esközöc, a melly által mind napról napra jobban és bizonyosan megtanulhattya, mi legye az Istennek akarattya, a mellyre vágyakoznac: és az melly által abbá az esmeretbenis megtartatnac és megerősítetne. Mint finte midőn valamely fióga imáris az ő fivének minden igyekezetivel arra haylott, hogy az ő hiveségét az ő Urához czelekedettel megmutassa, de ugya mégis az ő Urának erkölcsét nyilvánban meg kell venni és érteni, hogy ostan őnőn magát azhoz job módon szabassa. Es senkinec közzülne magát inétné kell kitékésíteni, mint ha ő ennelkül né fiúk ölködnec. Mert még senki olly bölcseségre né jutott, hogy az Törvénnec naponkint való tanítása által az Istennek akarattyanac esmeretben mind nyilvánban és világossában, előb nem mehetne és jobban nem épülhetne. Annakelőtte mivelhogy nem czac tanításta, hané intéseis vagyon hűségünec, az Istennek fióga azért illyen háfnatis veheti az törvénnec, hogy annac forgalmatos és süntelen való meggondolattya által, engedelmségre felsérkentéséc és indításéc, abbá megerősítéséc, és az bűnnec sikamló és czalárd utáról elvonyattáséc. Mert illyenképpen kell az Szenteknek magokat indítanioc. Mert noha Lélek fírint az hivec, akarmelley nagy vidamsággal vágyódgyanac az Istennek igazságára, de mégis az testnece restségével mindékoron ugy megterheltetne és megnehezitetne, hogy őc igazán kefé akarattal és lérenséggel elő né mehetne. Ez illyen testnece a Törvény mint egy olly oston, az mellyel az lassu és rest hamár az munkra haytat. Sőt az Lelki embernece, mivelhogy még a testnece illyen terhétül meg né menekedett, süntelen való őstóné lefien, az melly őtet né hadgya hivolkodni és restelkedni. Ez uszra és véle való élésre nézett bizonyára David, midőn ő ez fép jeles titulsockal megdiczerné és ekesitené a Törvent: Az Urnak Törvénye tökéletes, és megtéríti a Lelkeket: Az Urnak paranczolati igazac, és megvidámttyac a fivéket: Az Urnak hagyományi tisztac, és megvilágosítac az fimeket, &c. Az te igéd egő fővetneke az én lábaimnac, és világosság az én utamnac igazgatafara: és fámatalán soc effeléc, a mellyeket ez egéfi sőtárban előfámlál. Nemis ellekezne ezec az fi. Pal mondásává, az mellyekben né az jelentetic, miczoda háfna legyen az Törvénnec az uyonan fülettekben, hané őnőn magában mit adhafson az embernece. Itt pedig azt moédgyameg a profeta, melly nagy háfónal tanítta az Ur, az ő Törvényének olvasása és meggondolattya által azokat,

Pfal. 19. v. 8.

Pfal. 119. v. 105.

azokat, az kiknek engedelemre haylando akaratot ad és ihlet fivékbe. Sőt nem egyedül czac az törvent veszi ő elő, hanem egyetembe az kegyelnece melléje függeztetett igéretitis, az melly egyedül czelekefisi azt, hogy az mi keferü, meg kezdgyen édesfedni, és ferelmetesbé lenni. Mért mi volna ugyan kedvetlenb dolog az Törvénnel, midőn czac hagyományoc és fenyegetéséc által a fivéket czac félelemmel és retteggéssel forogtatná és fanyargatná? Főképpen pedig azt mutattya meg David, hogy ő az Törvényben az közben járot és idvözitöt esmerete és fogta legyen meg, az mellynélkül az törvényben semmi gyönyörüség és edelség nintsen.

13. Az mellyet mivelhogy némelley keves tudó embernece né tudnac válaftani, nagy bátran megvetic az egéfi Mofest, és az Törvénnec mind két tábláját utra boczattya: mivelhogy tudniilic Keresztienekhőc né illendőnece alittya, hogy őc olly tudományhoz ragazkogdyanac, a melly az halálnactifit foglallya magában. Ez istentelen értelem tavol legyen mi tőlünec. Mert Moses fépen megtanított, hogy az törvénynece az melly az bűnösökben egyebet né nemzhet az halálnal; az Szentekben sockal főb és job háfnainac kellyen lenni. Mert illyenképpen paranczolt az népnece, midőn halálához késülne: Vegyétec fivétekebe mind ezeket az igéket, a mellyekkel én bizonságot tescec ti ellenetec ez mai napon, és meg parancollyatoc az ti fiaitoknac hogy megőrizzéc és megtartsac az Törvénnec minden igéjet. Mert nem híjába paranczolatott meg tinektec, hanem hogy kiki mind abbanélne. Es bizonyára, hogyha azt senki nem tagadhattya, hogy az Törvényben, az igazságnac tökéletes abrázattya mutattáséc ki, tehát annac kell következnici, hogy avagy finte semmi Regulanc ninczé az igazán és istenesül való életre, avagy pedig, hogy attul az melly az törvényben, előnkbe iratott, ne kellyen eltavozni: Mivelhogy ninczen soc, hanem czac egyetlen egy mindenkortarto, elváltozharatlan regula és mértékfinor vagy az igazán való életre. Annakokaért midőn David azt modgy: Hogy az Isten félő embernece egéfi ő életét, az Isten Törvényének meggondolattyanac kellyen eltölteni: azt minékünec nem egyedül czac egy időről kell értenünec, mivelhogy mind az világ végezeteig való minden időkre igenfépen illic: Nemis kell azért el rőttenünec avagy az ő Tanításátul elifonyodnunc, mivelhogy sockal nagyob fentséget kívánnyon, hogy nem az mellyre mi fírt tehetnénc, valamiglen mi ez testnece fogságát velünec hordozzuc.

Deut. 32. v. 46.

Pfal. 1. v. 2.

Mert midőn mi az Isten kegyelme alatt vagyunc, tehát nem élhet az ő keménységével mi ellenünec ollyan képpen, mint valamely keményen erőltető, az melly addig meg nem czendesítethetic, míg nem ő neki megfizetnece: Hanem az mi az Tökéletességre néz, az mellyre minket

int, olly tzelmutat minékünc, az mellyre hasznosan, és az mit tistünk hoz illendően kellyen egész minden életünket igazitanunc, és ha mi meg nem fűnűnc ez feltett tzelra törekedni, elég az minékünc. Mert az mi egész életüncc olyan mint a Futás, az mellynec elvégezése után adgya meg az az Ur Isten, hogy mi az előnkbe feltétetett tzel, az mellyre mostan az mi munkalkodálunk és fáradságunc megfűnűnen tör és vágyodic, elérhessüc és élvezhessüc.

14. Immár azért, mivelhogy az törvény hatható az hiveknek megintésére, nem úgy jóllehet, hogy azoknac Lelkec esmeretit atokkal kötelezze, hanem hogy az ő restelkedéseket elűzze, az ő tellyeségtelen tökéletességeknec fűntelen előforgatásával és fimekre hányásával: Sokan azért, ez törvénnec átkátul való meg szabadulást jelentvén, azt mondottac, hogy az hiveknek az Törvény eltöröltetett legyen, (az tiz paranczolatnac öröc törvényéről főloc még) nem hogy az nekic többé nem paranczolná azt az mi igaz, hanem hogy immár ő nekic az törvény né az volna, az mi ő náloc az előtt volt, az az, hogy immár az ő lelkec esmeretit, az ő retentésével meg nem fégyenitené és őket úgy nem kárhoztatná és vesztené. Es bizonyára az Törvénnec ez ilyen eltöröltetéséről világossan tanit az Szent Pál. Es könnyen megérthetni, hogy fűnt ezen Törvény átkának eltöröltetését, Christufis prédikállotta legyen, ha megtekintyűc az ő mentőfeleletit, hogy ő az törvént nem akarja elrontani és semmivé tenni, az melly ő mentességhez nem fogott volna, hogy ha ő abban nem vádoltatott volna. Mivelhogy azért ez vélekedés (mintha Christus az egész törvént el akarná törölni) nem támadhatott az Sidok között valami fűnmutatás nélkül. Hihető dolog azért hogy ez vélekedés, az ő előbbi predikatiojánac az törvény elrontásáról, hamis értelemre való vonásából fármazott legyen, az mint hogy mayd minden tévelgés az igazságtul vesic eredeteket. Hogy azért más ezen köben meg ne ütközzűnc, igen jól megválaszűnc, mi töröltetett az Törvényben el, és mi állyon még erősen meg benne. Midőn Christus Urunc azt bizonyittya, hogy ő nem jött legyen az törvénnec elhagyatására, hanem annac betöltésére: Ímet hogy valamig az meny és az föld elműlnéc, nem műlic el az törvényben egy kis jota, vagy pontozka, mig nem abban mindenec bétellyesitet nec, eléggé megerősítit azt, hogy az ő jövetele által az Törvénhöz való engedelemben semminec ne kellyen eltöröltetni. Es bizonyára méltán, mivelhogy ő sokkal inkább jött azért, hogy az Törvénnec általhágását elhagyassa és megtiltsa. Annakokaért az Törvénnec Tudománya az Christus által sértetlen marad, az melly minkertáritván, intvén, megfedvén, fenyitvén és megis büntetvén minden jó czelekedetekre elkeszűnt igazitson, és alkalmatosfokká tegyen.

15. Az mit pedig S. Pál az Törvénynek átkáról mond, bizony dolog, hogy az nem tartozic az Törvénynek oktatására és Tanító tistire, hanem a Lelki esmereteknec meg kötelezésére és fogságba vetterésére. Mert az Törvény né czac tanit, hanem keményképpen és valóban megis kívánnya, a mit megparanczol. Hogyha a meg né celekedtetit, avagy valami résből fogyarkozása esic, mindgyárt kimondgya a Törvény az atoknac itiletit és sentenciáját, az általhágóc ellen, mellyel a Lelki esmereteket úgy leveri mint egy menyűtő kövel. Azért mondgya az Apostal, hogy mindenec, az kic a Törvény alatt vadnac átkozottac legyenec, mivelhogy megvagyon irva; átkozott legyen minden, valaki bé nem tölt mindent, a mi a Törvényben megvagyon paranczolta. Azok vadnac pedig ugymond ő, a Törvény alatt, a kic az ő igazságokat nem helyhezetic az bűnöknek megbocznatnyában, a melly által mi az Törvénynek keménységétül meg menekedűnc. Arra tanit azért, hogy az Törvénnec kötelezésétül meg kellyen minékünc szabadulnunc, hogy ha abban fűrnűképpen élvezni nem akarunc. De miczoda Kötelezésétül azért? Tudni illic ettűl az kemény és ellenséges meg kívánásatűl és kénfűritésétűl az Törvénnec, az melly az ő igazságából és keménységéből fűmit ki nem hágy, és czac egyyetlen egy vértet sem hágy megbűntetés nélkül. Ettűl az atoktól, mondom, hogy minket Christus meg szabaditana, atoc lott miertűnc. Mert megvagyon irva, hogy átkozott legyen, az ki az fűn függ. Az következendő caputban jóllehet, azt tanittya, hogy az Christus a Törvény alá vetteret volt, hogy azokat, a kic a törvény alá voltac vetterve megváltana, de ugyan czac az előbbi értelem fűrint. Mert mindgyárt azt tefi uránna: Hogy az Istentűl kegyelemből való fűságra felvételűnk nec igazságát és jűsát élvezhetűnc. Mit tefűn pedig ez mondás? Ezt bizonyára, hogy mi minduntalan ilyen fűlgalat alá, és illy fűgságba ne rekeztetűnc, a melly az mi lelkeinc elmeretit az halálnac fűrongató félelmével kötelezűn tartya. Azonközben ugyan meg marad ez a kimozdithatatlan igazság, hogy az Törvénnec becűtletets méltóságában semmi el nem mult legyen, hogy mindenkoron mitűlűnc egy aránt való becűlettel és engedelemmel bé ne kellene vétetni.

16. Az ceremoniaknac más módgya vagyon, az mellyec nem az ő jegyzésekre és hathatoságokra nezeve hanem czac az vélec való élésre, és forgatásokra nezeve töröltetec és hagyattattac el. Hogy pedig az Christus eljövetele által vétetűnc el, az ő fűnteseges voltokból az olly igen nem vott el semmit, hogy sőt inkább azokat magasztalta, és dicűsésesbeckè tette. Mert az miképpen hogy azoc az ő Testamentóbeli nép nec czac hijába való Spectaculűjoc es Jatekmodű nezevec voltac volna, hogy ha azoc által az Christus halálnac és feltámadásnac ereje né ábrázattott és né jelentetűt volna:

Gal. 3. v. 10.
Deut. 20. v.
26.Gal. 3. v. 13.
Deut. 21. v.
23.
Gal. 4. v. 4.

Hasonlatosképpen ez ellenben, hogy ha azoknac vége nem lótt volna, tehát az ember mostan nem tudhatná, mine voltanac legyen fereztetve és rendeltetve: Annakokaért hogy megbizonyítsa azt Szent Pal, hogy azoknac megtartása nem czac nem szükséges, hanem még általmasis legyen, azt tanította, hogy azoc árnyékc voltanac, az mellyeknek allattya, teste és valósága az Christusban vagy jelen. Láttuac azért, hogy azoknac elhagyatása által az igazság melly sókkal világosban kitündökléc, hogynem mint, hogy azoc még mostanis megfűtül, és mint egy felfiggeztet kárpit megül ábráznac és mutatnájac az Ur Christust, az melly immár nyilván kijelentetett. Az Christusnac halálakor az templom Carpitais annakokaért szakasztott kétfelé és esett le: mivelhog immár az mennyei jóknac élő és valóságos kinyomott képé az világságra jött volna, mellyben mind azoknac tökéletes bételtesedése befoglalva volna, az mellyec annac előtte, czac az homályos ceremoniac által voltanac kipéldaztatva és ábráztatva, az mint az Apostal az Sidokhoz írott levélben szól felölöc. Ide tartozic az Christus mondása, hogy az törvény és az Profetac Janosig voltanac legyen: és hogy az időtől fogva kezdetett legyen az Istenec orfága kihirdetenni. Nem úgy, mint ha az Szent Attyac, attul az prédikállástól, az mellyben az idővségnc és öröc élernc reménsége befoglaltatic megfosztván lóttenec volna, hanem mivelhog azoc, czac távulról és homályban láttac legyen azokat a dolgokat, az mellyeket mi mostan tellyes világságnál látunc ez nézunc. Miért kellett pedig az Istenec anya Szent Egyházanc ez ilyen apirolekos eligazításnál fellyeb menni, megmagyarázza Keresztelő Szent Janos, midön mond: Az Törvény Moses által adatott, az kegyelem pedig és az igazság az Jesus Christul által lett. Mert noha az megengesztetés az régi áldozatokban bizonyal meg volt ígérve, és az Szövetségnc ladája, bizonyos záloga volt legyen az Istenec atyai jó kedvénc: de mindazáltal mind azis semmi egy eb nem lótt volna, hanem czac hiába való árnyéc, ha az Christusnac kegyelmére nem volt volna fondaltatva, az mellyben egyedül találtatic az erős és öröc állandoság. Ezt mindenkor bizonyal igaznac kell tartani, hogy noha az törvény ceremoniaci és forgatási többé immár meg nem tartatnac, de ugyan mégis az ő utolsó elvegeztetéskből jobban megismeretnac melly igen nagy hasnoc volt legyen azoknac az Christus eljövetele előtt, az ki azoknac forgatásanc elhagyatásában, az ő halálanac általa peczételte és erőssítötte meg azoknac erejeket és munkájokat.

Col. 2. 11.

17. Az oka, az mellyet Szent Pal jelent, valamennyivel nehezeb: Es titeket, ugymond, kik megholtatoc vala az bünökben, és az ti testeteknc környül metelletségekben, az Christusnal együtt megelevenitett, és miné-

minékünc megboczáta minden bünöket, és eltörlötte az kéziráft, az melly mi ellenünc volt az rendelésekben, és azt félre téven, az keresztfához fegezte, &c. Mert mayd olyannac látrzc, mintha az Törvényec elhagyatását valamennyivel megfűttenéje, mintha immár annac rendeléséhez minékünc semmi közünc nem volna. Mert tévelegnc mind azoc, az kicézt egy általlyában az Természetit Törvényről és az tiz paranczolatról akajác érteni, mellyet mindazáltal úgy magyaráznac, hogy inkább vétetet legyen elánnac megkerlehetetlen keménsége, hogy nem mint a tudománya. Nem mellyec, az kik S. Pálnac favaít jobban megfontollyac, véstic esekbe, hogy azok tulaydonképpen az Ceremoniacról való Törvényre illyenecc és azt jelentic, hogy S. Pal, az Rendelésnc igéje által, gyakorra és sóc helyekben a Ceremoniaci Törvént sókta legyen érteni. Mert illyen képpen szól az Ephesus bélieknekis: Az Christus Jesus az mi békeségünc, az ki mind a kétöt egygét ötte, elvévén azt a Törvént, a melly a Rendelésekben volt helyhezterve, hogy ő a kétöböl, ő magában egy u embert teréte. Ninc abban kétség, hogy ott az ceremoniaciól vagy az só. Mert azt mondgya, hogy ez a Törvény mint egy közfal volt legyen, a mellyel a Sidoc és az pogányoc, elvöltanac egymáttól válastatva. Megvallom annakokaért, hogy az előbbi magyarázat, ezektül méltán feddetic. De mégis úgy tettic ennéké, hogy még ezekis az Apostalnac értelmét né magyarázzac eleggékic Mert né tettic ennéké, hogy az a két hely egymással eleggyitéséc, mintha tellyeséggel egyelőc és hasólóc volnanc egymással. Az mi néz az Ephesus béliekhez írott levélben való mondásra, annac ez értelmec: S. Pal, midön az Ephesus bélieket akarná bizonyosfokká tenni, hogy okis az Izraél népenecc egyységében vétetenecc, azt tanította, hogy az akadály, a melly által annakelőtte, oc az Izraeltül elvöltac válastva, elvétetett, a melly az ceremoniacban állott legyen. Mert az megtisztulásokról, és áldozatokról való rédtartásóc, a mellyec által az Sidoc az Istenec voltanac fenteltetvén, megválastottac oket az pogányoktól. Ki nem láttya pedig hogy, az Colosébéliekhez való Levélben sókkal magasságosb titoc élitetic meg? Jollehet az Mosesnc Rédtartásról volt az helyen az vitatás, az mellyekre az hamis Apostaloc a Keresztén népet akartac vonni. De az miképpen hogy ő azt az vitatást, az Galatabéliekhez írt levélben valamennyivel fellyebben kezdi el, és ugymint az ő eredetire viszi: Azonképpen czelekesic ez helyenis. Mertha az Ceremoniacban és rédtartásokban ember egyebet semmit meg nem gondolna hanem czac azoknac szükségképpé való megtartását, miért nevezné tehát azt az Apostal Kéziráfnac, sóc még olly Kéziráfnac a melly mi ellenünc való volna? Ez mellet, miért helyhezterve volna az mi megfűbadításnc nac mayd egéssummaját, ez Kéziráfnac eltörlésében, és semivé tételében?

Eph. 2. v. 14.

Annakokaért az dolog ő magában kimutattya, hogy itt valami bellyeb való és titkosbat kellyen megmondolm, hogyné az minemű az külső Ceremoniának forgatási volnának. Ugy remélem azért, hogy ez aránt az Apostalnac tulajdonságképpen való értelmét feltaláltam legyen, úgy mindazáltal hogy ha ennékemis jóvá hagyattat, az mit egy helyen f. Agoston tellyességgel igazán itt, sőt az mellyet az Apostalnac világos fiavaiból vött, tudniillie hogy a Sidosági ceremoniakban megvallása völt inkább a bünöknek, hogy nem mint azoknac eltöröltetéfe.

Mert ugyanis mit miveltenec egyebet a Sidoc az ő áldozati oockal, hanem hogy magokat halálra való bünösöknek vallanac, látván a barmoknac elővonyattatását, az mellyec ő helyett őc ölettenénc meg? Mit töttenec egyebet az megtisztulásokkal, hanem hogy meg vallottac azt, hogy őc tisztátalanoc és fertelmesec legyenec? Illyen képpen az ő bünöknek és tisztátalanságoknac Kezi Irása őtől őc gyakran meguytatott, de abban az bizonyításban nem völt semmi megfizetes. Ennekokaért írja az Apostal, hogy a Christus halála által őc őstán a vétkeknek megboczanattya, az mellyec az ő Testamentóban megengestelretésnélkül maradtanac. Annakokaért az Apostal az ceremoniakat méltán nevezi Kezi Irásoknac, mellyec azoknac a kie vélec éltene, ellenec völtanac, mivelhogy őc azoc által az ő kárhözváltásokat és tisztátalanságokat nyilván megbizonyitanac és megpeczételnéc. Innét semmi akadéc abból nincz, hogy a régi aryákis mivelünc ugyan azon egy kegyelemben völtanac legyen résefec. Mert őc azt az Christusban nyertéc el, nem az Ceremoniakban, az mellyet az Apostal ez helyen az Christustól elválaszt és megkülönböztet: mivelhogy azoc ackoron az Evangeliumnac kihirdetéfe után, az ő vélec való élés által az Christusnac dicz őseget meghomályositanac. Tudunkra vagy azert, hogy az Ceremoniac, hogyha ember azokat magokban gondollya meg, jól és igazán mondatnac Kézi Irásoknac, az mellyec az emberec idvölsegenec ellenec legyenec. Mert azoc az Sidoknac mint egy nyilván való levelei, és megerősített feljegyzési völtanac, az mellyec az ő kötelesegeket bizonyittanajac. Annakokaért midő az hamis Apostaloc az oockal az Keresztényen Anya Sz. Egyházat ugyan akarnac kötelezni és terhelni, Sz. Pal Apostal azoknac jedzésekert nem oknélkül hofra vifontag bővebben elő, együtt megintvén a Colosébélieket, hová fognának eltántorodni, hogy ha magokat illyen formán is meg azoknac igájoc alá hadnac czatolni. Mert szinte ezzel ismét az Christus kegyelmétül is megfoztatnának: mivelhogy ő az ő egyfer véghöz vitt őc megengestelretetéfe által, ez minden napi ceremoniakat eltörölte és elhagyatta; az mellyec által jollehet az emberec, az Isten előtt megvallottac bünösöknek magokat, de az ő bünöknek adósáigiból ugyan nem menekedhettenec ki.

NYOL-

Az Istenöröké való Törvényéne, melly az Tizparanczolatban vagy on befoglalva, magyarázattya.

Nem alitom illetlenec lenni, hogy ha az Törvényec Tizparanczolatit, azoknac rövid magyarázattyaival egyetembe ide helyhez tetem, és együtt behozom: mivelhogy innét az is, az mit az előtt megillettem, nyilvánban és világosabb megértetec, hogy tudniillie az, az Isteni tistele, az mellyet előbb megiratott, mostanis tartson és hathato legyen: annak utánna erre következzéc az másodic tizickénc megerősítetéfe, tudniillie, hogy az Sidoc nem czac megtanultac az Törvényből, mellyec legyen az igaz Isteni szolgálát, hanem minék utánna esek be vöttéc azt is, hogy lehetetlen ő nékic azt megtartanioc, az mi abban megparanczolatott, nagy félelemmel és remüléssel verettetele, megmondolván azt minemű itilo biróval vólna nékiec így őc: és illyen képpen mint egy erővel huzattac vonyatrac legyen az közbenjáróhoz. Továbbá midő azoknac summáját az mellyec az Istenec igaz esnéretire néz nec, megmagyaráztuc, azt tanítottuc, hogy mi az Ur Istent az ő nagy felséges völtában úgy meg nem gondolhatyuc, hogy leggottán minket az ő felséges dicz ősege olly igen elne buritanac, hogy az ő neki való szolgálatra mindgyárt ne kötelezne. Az minnen magunc esmeretiben ezt állattuc főb tizickénc, hogy az mi tulajdon erőknek vélekedésérül megüressítettésünc, és az mi saját igazságunkban való bizodalomtól megfoztatassunc: ellenben pedig fegény nyavalyás völtunknac megérzétéfe által le verettervén és megtörtvén, igaz alázatosságot tanulnanc, és magunkat lebozatanoc. Mind ez kettőt megczekelék az Ur Istent az ő Törvényében. Midő előfer, maganac vévén az paranczolásra való hatalmat, minket az ő Isteni felségene tisteletere hiv, és egyfer mind előnkbe írja, miben allyon az, az ő tistele: annak utánna előnkbe írva minékünc és nyilván kihirdetvén az ő igazságanac Reguláját, (az mellyec tőkélletes fentségével az mi okoságunc, ugy mint az mellyelfordult és tekerős, mindenkoron ellenkezic; és az mellyec tőkélleteségétül az mi erőnc, az mint hogy igen gyenge és az jóra alkalmatlan, igen távol feksic) mind erőtlenségünket mind pedig hamiságunkat reanc bizonyítván megfedd és meggyöz azokban minket. Továbbá szinte ezen dolgokat, az mellyeket az két tablákából kell megtanulnunc, nem minemű képpen az az belső törvény adgya értenünc, az mellyet odafel minden embereknec fivékbe birattattotnac, és úgy mint bé nyomattat-

Zz 3

nac mondottunc lenni. Mert az mi Lelkeinc esmereti nem hágy minékünc érzékenségnélkül való öröcálmot úgy alunnunc, hogy belől azokról ne bizonyítana, és intést ne tenne, az mickel mi az Istenec tartozunc és adossac vagyunc, hogy az jónac és gonofnac megválasztását előnkbe ne vetnè, és illyenképpen minket ne vadolna, midön az mitifünket elmulattyuc.

De az minemü homalyofsággal és tévelgèssel az ember vagyon megkönyekezve és megkötelezve, ez természetec törvénye által czac alig kofolithattya, melly tíftelet és fofgálat legyen kedves az Istenec: bizony dolog az, hogy az igaz isteni tíftelet nec módgyátul, felötte igen távol vagyon. Annakfelötte negédséggel és tíftelesség kívánással olly felfuvalkodott, és az önnön magánac fferelmévelis olly igen megvakitatott, hogy magát meg ne tekinthesse, és úgy mint magába úgy ne fálhaffon, hogy magát meg alázhatná. és az ő nyavalyáságát tanulhatná megvallani. Annakokaért az Ur Isten minékünc (az mint hogy mind tompa értelmünkért mind pedig keménynyaku voltunkért fűkségünc voltia,) meg iratott Törvént adott, hogy előffer az, nyilván bizonyittana azt, az mi az Terméft nec Törvényében, homalyos volt: másodffor, hogy az mi restségünket elvervén, az mi fivünket és elménket valamennyivel nyerébbben és hatatöbbsen általjárnája.

2. Immár könnyü megérteni, hogy mit kellyen ember nec az Törvényből tanulni: tudni illic ezt, miképpen hogy az Isten minékünc Teremtönc, azonképpen önéki atyai és Uri igalsága és jussais legyen mi raytunc. Es hogy miis ennekokaért tíftelettel, beczülettel, fferetettel és felelemmel tartozzunc önéki. Söt hogy mi sem vagyunk mi magunké, nemis vagyunc fferadoc azzal, hogy valamire minket az mi fivünk nec kívansága indit, azt mind elkövesünc: hanem hogy mindeneftöl fogván, az ő akarattyátul és parancz olattyátul ffigjunc, egyedül czac abban maragyunc meg, az mi ö néki tetzic. Annakutánna, hogy ő az igalságot és fferetséget igen fferesse és kedvellye, az hamiságot pedig ffertelen gyüöllye és utállya. Es hogy annakokaért minékünc, hogyha az istentelen hálaadatlanfág által az mi teremtonktöl el nem akarunc fferakadni, az igalságot egéft életünkben fűkségképpen fferetnunc és tífteletnunc kellyen. Mert ha mi ö néki, czac úgy te fferünc öftán illendö tíftelességet, midön az ő akarattyát az miénknél fferlyeb beczüllyuc, az következic tehát, hogy semmi egyéb módgya az igaz isteni tíftelet nec ninczen, hanem hogy igalsában, fferetségben és tífteletben álljunc. Itten imez mentséget sem verhetni elő, hogy ninczen erönc, és hogy mint az tellyeséggel megfogyatkozott adossac, meg nem fizetherünc. Mert nem illic, hogy az Istenec diczöfését, az

mi erönc

mi erönc fferent mersékellyük: mert akar minemünc legyünc mi, de ő mindenkoron hasonló onnon magához, és fferetöje az igalságnac, s az hamiságnac ellensége. Akar ő mit kívánnyon meg mi tolunc, (mert nem kívánhat egyebet, hanem czac igazat) tartozunc ö nékie az természeteki köteleféséböl engedni: hogy pedig nem mivelhettyünc, mi vétkünc, és mi bennünc az fogyathozás. Mert mivelhogy az minnen kívanságunktol, az mellyben az bün regnál, körtöztettunc úgy meg hogy feloldoztattac, és fferadoc ne lehelsünc az mi Atyánk nec engedelmére, tehát ninczen fferemmi okunc arra, hogy az kéferitö fűkséget vefsünc elő magunk mentségére, az melly nec eredeti és gonofsa mi bennünc vagyon, és minékünkis tulaydonitatic.

3. Midön az Törvénc Tudománya által addig mentünc legyen elő, tehát immár ugyan azon nec tanításából, mi magunkba is kell ffallanunc, honnet végre két dolgot kell megtanulnunc. Elöffer, hogy az Törvénc igalságát egybevervén az mi életünkkel, igen távol legyen az hogy az Istenec akarattyánac az mi életünc meg felelne és azzal egyget értene: és annakokaért méltatlanokis legyünc arra, hogy az Istenec teremtet állati közzé fferámlaltatnanc, nem hogy ő fferainac kellene tartatnunc. Másodffor, hogy meggondolván az minnen erönket, azt mi nem czac az Isten Törvénye nec beföltésére tartfuc elégtelen nec, hanem tellyeséggel fferminekis alitfuc. Mellyből fűkségképpen következic, előffer, az mi tulaydon erönkfölöl való kételkedés, és öftán az fferiv nec insége és rettegése. Mert az lelki esmeret, az bünök nec terhet úgy el nem vifelhethi, hogy azontul az Isten iteletis eleibe ne jutna. Az Istenec iteleti pedig nem éreztethetic az halálnac rettegésenélkül. Hasonlatosképpen, midön az lelki esmeret, az ő erötlenségé nec megrapafstallata által meggyöztetet, egyebet nem czelekedhetic, hanem hogy minden ő ereje fölöl ketségbe eséc. Az fferiv nec mind ez két indulattya, az ember nec alázatofságát fferesz. Es igy leszen végtére, hogy az ember az öröc halálnac megérzése által, (az mellyet az ő hamiság nec érdeméböl az ő nyakán függeni lát) megröttenvén, egyedül czac az Istenec irgalmasfágához, ugymint az Idvöfés nec egyetlen egy partyához és remenségéhez folyamodgyec: és megfismervén arra elégtelen voltát, hogy megfizethetné, az mivel az törvénc tartozic, magafölöl kétséges lévén, arról gondolkodgyec, honnet kellyen fferedelmet várni és kérti.

4. De az Ur Isten azzal meg nem elégedvén, hogy minékünc megmuttatta, minemü beczületben kellyen az ő igalságát tartatnunc: hogy az mi fferivnket, annac fferelméreis, és az hamiságnac gyüölöségére verzerlené és hozná, öftán az igéreteket és fenyegetéleteketis melléje adta.

Mert mivelhogy az mi értelműnc fockalvakab, hogy nem mint ő az Joságnac czac ekelsége és fepsége által meginditathatnéc, az mi nagy kegyelmességű Atyanc, az ő nagy jóvóltából, minket arra, hogy őtet ferefsüc és kívannyuc, az jutalomnac edelsége által akart gögyögetni és edelgetni. Nyilván igéri azért minékünc, hogy ő az Joságnac, jutalmát akar jaadni: és hogy annak munkája nem leszen hiába, az ki az ő paranczolatina c fog engedni. Ez elenben tudtára adgya aztis mindeneknec; hogy ő az hamiságot nem czac átoc gyanánt gyűlölye, hanem semmiképpen büntetésnélkül sem hadgya: Mivelhogy az ő Diczós Felségénec meg utalá/aét által fogva böffut akar állani. Es hogy ő minket minden módon megintene, nem czac ez jelen való életnec áldásit, hanem az öröc bodogságot is igéri azoknac engedelmeségekre a kic az ő paranczolatit megtartandgyac: ellenben azoknac meg rontóitis, nem czac jelen való nyomorusággal, hanem az öröc halálnac kinnyával és gyötrelmével fenyegeti: Mert ez az Igeret, tudniillic: Az ki azt meg czelekefi, el az által: Ismet, az ellenben vetott fenyegetés: Az melly lélec vétkezett, halállal hallyon meg, minden kétségnélkül, avagy az jóvendő és öröckè tartó halhatatlanságra, avagy az öröc halálra tartoznac. Jollehet mindenüt, valaholott, az Istennec jóvóltáról avagy haragjáról emlekezet vagyon, mindenkor az ő jóvóltá alatt az öröc élet, az ő haragja alatt az öröc kárhozat foglaltatic bé. Az időferint való áldásokrol pedig, és átkokrol höffu Registrom famlaltatic elő az Törvényben. Es bizonyára az büntetésekben az Istennec felséges fentsége, az melly semmi bánt nem fenyvedhet: az ígéretekben pedig, az Igaságnac fereleme mellett, az mellyet ő nem hágy jutalomnélkül az ő czudalatos nagy jóvóltais meg tettzie, és kimutattatic. Mert mivelhogy mi ő Sz. Felségénec mindenünckel, az mivel birunc adótságában vagyunc, egész hatalma és jussa vagyon arra, hogy valamit ő mitőlünec meg kíván, azt mint egy adótságot is meg megkerhessé és vehesse. Az adótságnac megfizetése pedig, nem érdemel semmi jutalmat. Eltérül azért az ő igasága és jussa mellől, midő az mi engedelmeségüncknec jutalmát adgya, az melly mi engedelmeségüncc nem kéfi akaratból leszen, mintha azzal nem tartoznanc. Immar azért az ígéretek ő magokban mit használlyanac minékünc, egy résent megmondattott, más résent pedig más helyen ismét megmagyaráztatic. Mostan elég megértenüncc és meggondolnunc azt, hogy az Törvénnec ígéréteiben, az igaság kíváltképpen meg diczértetic: hogy annál bizonyosban láthassuc, melly igen kedves legyen az Istennél az Törvényhöz való engedelem: visontag hogy az büntetésekis, az hamiságnac nagyobb gyűlölésére és utalására rendeltettec; hogy a vétkek nec hizelkedésével gyönyörköt detett bűnös, el ne feletkezzéc arról, hogy ő nekic, a Törvény adónac itéleti elkéfitett legyen.

Levit. 18. v. 5.
Ezech. 18.
v. 4. & 20.

Levit. 26.
v. 4.
Deut. 28. v. 1.

5. To-

5. Továbbá hogy az Ur Isten, midő az tökéletes igaságnac Reguláját akartná előnkbe írni, annak minden részeit az ő akarattára vonta, azzal az jelentetic hogy semmi ő neki kedvesb ne legyen az engedelmeségnél. Mellyet annyival forgalmatosban kell meggondolni, valaménnyivel az emberi értelemnec vakmerő zilaysága haylandób legyen az fokfele isteni ístetelek nec az végre való kigondolására, hogy azoc által az Istennec jókedvét és kegyelmét (az mint ő alittyá) elérdemelhesse. Mert ez az kába kívánság és meggondolatlan gondolat, (mivelhogy az embernec értelmében természetül oltatott) minden időben kimutatta magát, és mostanis kimutattya az egész emberi nemzetben: tudniillic hogy az emberek nec minden időben kíváltképpen való kívánságot legyen, az Isten igéje kívül, oly tulaydon módot gondolni és költeni magoknac, az melly által az igaságot el nyerhessec. Innét vagyon, hogy az jóczelekedetec között, az mellyec közönségesen jóknac tartatnac, az törvénnec paranczolatina c leg kevessebb értekec legyen, midő az emberi ferefsék nec fantalan lökságu rakással, minden helyeket mayd mindenestől fogva elfoglal. Mire volt pedig Mosefnec forgalmatosb gondgya, mint hogy ez kínységet megtilthatná és elgátolhatná, midő az Törvénnec közönséges kiadása után az nép nec illyeképpen fól? Megörizzed és meghalgašad mind ez ígékert, az mellyeket én paranczoloc te néked, hogy jól legyen dolgod, mind te néked, mind gyermekid nec te utánnad mind öröckè, midő azt mivelted az mi kedves az te Uradnac Istened nec. Az mit én paranczoloc te néked czac azt czelekedgyed. Ne tégy semmit hozzá, se el ne végy belőle. Es annakelőtte midő azt bizonyította volna, hogy ez legyen az Izrael nép nec bölcsesége és értelme minden egyéb népec előtt ez földön, hogy itileret, igaságot, és ceremoniakat vött volna az Uról, ottan ezt tette hozzája: Megotalmazd azért magadat, és jól megörizzed az te lelkedet, hogy el ne feletkezzél az ígékrol, és az dolgokrol az mellyeket az te feneid láttanac, és el ne távozzanac az te fivedből tellyes életedben. Bizonyára mivelhogy elevelárná az Ur Isten, hogy az Izraél népe az Törvénnec elvétele után, nem fog nyugodni, sem magat meg nem tartoztattya, hogy az ő neki való foglalatra, ny modót ne gondolna és költené, hogyha keményen őket meg né zabolaznája: nyilván mondgya azért, hogy az Igaságnac mindé tökéletesesége, egyedül czac az ő igejében legyen befoglalva. Az melly által erősképpen meg kellett volna tartoztatnioc. De eztől is az illy keményen megtiltott vakmerűségtől ugyan nem tartoztattac meg magokat. Mint vagyon pedig mi velüncc dolga? Bizonyára minket is finte ugy kötelez ez az mondás, mint finte azokat. Mert minden kétségnélkül vagyon az, hogy ennec öröckè mindenkoron

Deut. 12.
v. 28.

Deut. 4. v. 2.

Aaa

helye legyen: tudniillik, hogy az Ur Isten, az Igaságnac tökéletes tudományát, az ő Törvényéne akarta tulaydonítani: de még sem elége bűnc mi azzal meg, hanem czudalatosképpen igyekezűnc, egy jóczelekedetet az másikat költeni és kóbolni. Ez nyavalyanac bizonyára legjobb orvosága volna, hogyha ez gondolat keményen belénc gyökerezne, hogy az Törvény az Istentől arra adatott minékűnc, hogy minket az Tökéletes Igaságra tanítson: és hogy ott semmi egyéb igazság nem tanítatic, hanem hogy mi magunkat az Istenec akarattya szerint rendellyűc és azhoz szabjuc: Hogy azért hiába keresne ember, uy dolgokat, az Isten kegyelméne elvétele, az kinec igaz tiszteletü egyedül, czac az engedelmségben állana: Sőt inkább az jó czeledetekre való igyekezet, az melly az Isteni Törvénytől elhajól, elfenyvedhetetlen megfeteztetése az isteni tiszta igazságnac. Tellyeséggel igazán szól sicut Agostonis, az ki az Istenhez való engedelmséget neha annyánac és őrzőjéne, néha eredetinec és gyökéréne nevezi minden jóságoknac.

6. De midőn az Istenec Törvénye nekűnc megmagyaráztatic, akkor ostan jobban és nagyobb hasonnal, megerősítetic, az mitezelőtt annac tiszta szótólloittam. Minekelőtte azért, tikkelyenkint mindeniket egymás után meg kezdgyűc forgatni, előfer azokról kell szólnunc, az mellyec közönséggel az Törvéne megértésére szólnac. Elsőben bizonyosnac tartalséc az, hogy az ember életeréne az Törvény szerint kellyen formaltatni és rendeltetni, nem czac az külső fenytékre és tiszteségte, hanem az belső és lelki igazságra nézveis. Az mellyet noha senki nem tagadhat, mindazaltal igen kevesen találtnac, az kic igazán esekbe vennéc és meggondolnác. Ez azért vagyon, mivelhogy nem nézne az törvény Szerzőre. Az mellyec elméje szerint kelly az Törvény természetinekis iriltetni és beczültetni. Midőn valamely Király kiadott paranczolatall megtiltya az paráznalkodást, emberölést és az lopást: megvallom azt, hogy az kinec czac szívében vagyon kivansága az paráznaságra, emberölésre és lopásra, de ezekben semmit meg nem czeledic, sem annac megczelekedésére nem igyekezett: az olyan az melléadott büntetésekre magát né kötelezte. Mivelhogy az Halandó Törvény Szerzőne gondvisele, czac az külső fenytékre és erkölcsre terjed ki, nem leszen semmi az ő megtiltanac ellene, hanem ha azoc az vétke és gonofságoc czelekedettel véghöz viterne. De az Ur Isten, (az kinec semmi előtt semmi rótyve ninczen, és az ki nem olly igen gondol az külső finnel, mint melly igen meg kívánnyá az szívne tisztaságot) az paráznaságnac, gyilkoságnac és lopásnac tiltása alatt, megtilt minden testi gonof kivanságot, haragot, gyűlölséget, más ember jószágánc elkivánását, czaládságot és egyéb

Lib. 4. de Civ. D. c. 12. De bono cōjugali adv. Leg. & Pro. phet.

és egyéb efféléket. Mert mivelhogy ő Lelki Törvényadó, nem kevesbél az Lélekne, hogy nemmit az testne. Az harag pedig és gyűlölség, az Lélekre nézve emberölés: az gonof kivanság és az tolvenség, annyi mint az lopás; az rendeletlen gyönyörködés és ferelem, paráznalkodás. Lám az emberi Törvényadókis, mondhatná valaki, az emberne fandeckára és akarattya, nem az történetből való véghöz menetle nézne. Megvalló, de az ollyanokra, az mellyec immár kiütöttene, és megfeteztene. Megfontoltyac ugy vagyon, minemü elmével czelekettett legyen akar melly dolog, de az titkos gondolatokat nem tudokozzác. Annak okaért ez világi rendelésekne elégtétetic, midőn valaki az ő kezét az bűn tételtil megtartoztattya: Ellenben pedig, mivelhogy az mennyei Törvény az mi Lelkeinkne adatott, fűkség azért kíváltképpen, hogy az mi lelkeinket és elmeket zabolázzuc igazán meg, hogyha az törvént valóban akarjuc megtartani. De nagyobb részére az emberek, Midőn finte keményen tikkoltyákis hogy őcá Törvéne megvető legyenec, fimeket, lábokat, kezeket, és testekne mindé részeit, neminemüképpé a törvéne engedelme és megtartására intézic: azon közbé az ő fivék megmarad, az melly minde nectől fogva ideg az Törvényhez való engedelmségtől. Azt alitván hogy illyenképpé finte jól véghöz vittéc dolgokat hogy azt az emberek előfécpe elröythetic, a mit az Istenec sine előtt czelekedne. Hallyac ezt, hogy Ne olly, Ne paráznalkodgyál, Ne lópj: Annak okaért né vonfnac fegyvert emberölésre: Né elegyitic magokat az kurvác közzé; Nem vetic kezeket más marhájára. Ez mind jó eddig: de az ő fivéc rakva emberöléssel, Gerjedezne testi gyönyörűséggel, mindenekne marhait kanczal semel nezic, kivanságoccal benyelic. Szinte azbol vagyó azért fogyatkozásoc, a mi az törvényben fő volna. Kérlec honnan vagyó ez temerdec tudatlanság, hogyha né innet, hogy az Törvényadó: felen téven, az igazságot az ő értelmek szerint haytogattyac és azhoz szabjuc: Ez velekedésne keményen ellene áll f. Pál, Rom. 7. v. 14. és mond: Lelki dolog az Törvény: mellyel azt jelenti, hogy az nem czac az Lélekne, elméne és akaratnac engedelmségét kívánnyá, hanem hogy tellyeséggel angyali fentseget kívánnyon az melly mindé testi fentelmégtől megf. stritván, semmit egyebet ne keressen, hanem az mi lelki.

7. Mikor azt mondgyuc, hogy ez legyen az Törvéne értelme, nem hozunc valami magunktól kölött uy magyarázatot bé, hanem az Christust követtyűc az ki legjobb magyarázója az törvéne. Mert minckutánna az Phariséusoc ez hamis velekedésel az népet eltöltöttec volna, hogy czac valaki külsöképpé az Isten törvénye ellen ne czelekedgyűc, azt finte igazán megtartotta; feddi ezt az felotte veszedelmes tévolgést: és nyilvánosságil mondgya, hogy az aszonyi állatra való tisztaalan tekintet,

Math. 5. v. 21. 27. 8. 41.

paraznaság legyen: emberölöknek bizonyítja mind azokat, a kik atyokfiokat gyülölik: mert itilre méltóknak tési azokat, valakic sívekben haragot tartanak, Tanácsra tartva méltóknak azokat, az kik morgolódással avagy valami vigyorittással haragjoknak jelét mutatták: az kik sírockal és átockal nyilván való haragra kiütnek; azokat pokolbeli tűzre méltóknak mondgyalenni. Ezeket az kik nem értették, az Christust más Mofesnek költötték, az mellytől az Evangeliomi törvény adatott legyen, az Mofes Törvényébe való fogyatkozásának helyére hozásáta. Innét hármazott imez közönséges mondás, hogy az Evangeliomi Törvének tőkellelésége sokkal nagyobb legyen az ő Törvényénel. Az melly felötte igen ártalmas tévelgés. Mert minekutánna az paranczolatokat egy sommába foglallyuc, Az Mofesből önnön magából nyilvánással kijelenc, melly méltatlan gyalázatot tesznek ezzel az Isten Törvényén. Annakfelötte az is következic ebből az értelemből, hogy az Atyáknak séntesége az ő Testamentumbán, nem igen méfise volt legyen az képmutatástól. Végezetre ez az tévelgés, az embert attól az igazságnak egy örök regulájától, az mellyet akkor adott az Isten, elvonná és elfakasztaná. De ez tévelgés könnyen megzáfoltathatic: Mivelhogy ez emberec azt alították, hogy az Christus valamit tegyen az Törvényhöz, holott ő azt czac az ő igaz értelmére hozta vissza, tudniillic midőn azt az Phariseusoknak hazugságoktól, az melly által meghomályosított volt, és az ő kovásfoktól, az mellyel meg volt moczkoltatva, megmentené és meg tisztítaná.

8. Másodszor vegyüc ezt esünkbe; hogy az paranczolatokban és megtiltásokban, mindenkor több legyen befoglalva, hogynem mi az igékben kimondatni látójóc. Mindazáltal úgy kell azt mérséklennünc, hogy azoknak nem az mi jótettzésünc sérint költsünc valami értelmet, hogyha azt ideföve az mi tettzésüncre akaróc haytogatni. Mert némellyec ezzel az ő mértékletlen vakmérő kifáguldasokkal, hogy sokaknál az Törvének méltósága, mintha az bizontalan volna, megkissebitetic, némellyektől pedig annac igaz értelmének reménsége mindenestől fogva elvétetic. Annakokaért hogy ha lehetséges, olly utat kell keresni, és találni, az melly minket minden kétség nélkül egy általlyába igazán az Isten akarattára vigyen. Meg kell, mondom, azt vizsgálni, mennyiben terjedgyen méfiseb az magyarázat, az igéknel: Hogy nyilván meg láttáséc az, hogy az emberi rendelésekéből és találmányokból, az Isten Törvényéhez valami toldalék ne adáséc; hanem hogy az Törvény szerzőnek tista és tulaydon értelmé hiven és minden czalatságnélkül legyen meg magyarázatra és kimutatva. Bizonyara mindenic paranczolatban olly esmeretes és nyilván való ez, hogy egy tizckely mindenekért vétéséc valamig abban az paran-

paranczolatban foglaltatnac, úgyhogy ha ki az értelmet az igéknel killyeb nem akarnc magyarázni méltán megnevetetnéc. Bizony dolog azért hogy az Törvényec magyarázattya, akar ember azt melly síkón mértékelye és sébjais, az igéknel méfiseb terjedgyen. De melly méfise terjedgyen, bizontalan marad, hogy ha valami tzellya és harára nem vettetec. En annakokaért ezt tartom az legjób módnac és tzelnac, hogy ha ember az ő gödolattyát arra az ókra, az mellyért az paranczolat adatott, igazitandgya, tudniillic, hogy ember mindenic paranczolatban megfontollya, mi végre és tzelra adta és rendelte legyen nekünc azt az Ur Isten. Az mint példa ez: Minden adta és rendelte legyen nekünc azt az Ur Isten. Az mint példa ez: Minden paranczolat avagy meghagy valamit, avagy megtilt, mind ez két részec igaz értelmé méten előnkbe fordul, hogyha az végső okát és tzellyát, az mellyre az paranczolat igazitott, megtekintendgyüc. Az mint az óródic paranczolatnak végső oka és tzellya ez, hogy ember azokat tisttéségben tartsa, az kiket az Isten megtilt. Ez lében azért értelmé és summája ez paranczolatnac, Hogy igaz legyen és az Istennéc kedves, hogy tisttellyüc azokat, az kiket ő nememüképpen felmagasztalt és egyebeken félyől helyhezített: és hogy az ollyanoc ellen való keménynyakuság, és azoknac megutálafoc, ő nála utálatos legyen. Oka az első paranczolatnac ez, Hogy egyedül czac az Istent kellyen tistelni. Ez azért summája az paranczolatnac, hogy az Igaz Istenség, azaz, az tisttéség, mellyet mi ő Felségének tisttüc, kedves az Isten előtt, ellenben pedig az Istentelenség, ő neki utálatos. Illyen képpen kelly minden paranczolatban megfemlélni, miről tanítson: annakutánna óstán az végső okát és tzellyát kell felkeresni, miglen feltalálllyuc, mi legyen tulaydonképpen az, az miről az Törvény adó azon az helyen akarja bizonyítani, mi legyen ő neki kedves, avagy utálatos. Annakutánna abból az mi, mindenic paranczolatba foglaltatic, az véle ellenkezötis igy kelly rekeszteni: Ha kedves ez az Istennéc, hát az mi ezzel ellenkezic az nem kedves. Ha ez ő neki nem tetzic, tehát azt akarja az mi ezzel ellenkezic: Hogy ha ezt paranczollya, tiltya tehát az mi ez ellen vagon: ha ezt tiltya, tehát ez ellen való parancollya.

9. Az mit mostan valamennyire homályos sébasó értelemmel mozgattünc meg azt óstán az gyakorlás ő mága, az paranczolatoknak magyarázattában világofs értelmövé tési. Annakokaért elég volna ennec rövid megilletése, hogy ha ez utolsó Tizckelkénec, (az melly a vagy nem érthetnéc meg, avagy ha séinte megérthetnéis, de egy előfőer illetlennéc lártzhatnéc) az ő bizonyító okaival meg nem kellene erőfőitetni. Bizonyítás nélkül az nem síkólk ódic, hogy midőn az jó paranczolatatic, az véle ellenkezötis gonofs megiltáséc. Mert senki nincz, az ki azt meg ne engednéje. Hásonlatosképpen az közönséges értelem könnyen megengedi, hogy mi-

dön az gonof megtiltatit, tehát az a jó paranczoltatit, az melly az gonof-fal ellenkezic.

Mert szokás hogy midön az vétkek fidalmaztatnac, az által az jószágos dolgoc diczértelenec. De mi valamennyivel többet kívánunc, hogy nem az kőznép kívánna érteni, ha finte ez megemlített dolgot megengediis. Mert az jáságos dolog által, az melly az vétkekel ellenbe vettedic, ó czac azt érti, hogy ember nec az vétkektől megkellyen magát tartoztatni: mi pedig azt mondgyuc, hogy tovább kellyen annac terjedni, tudniillic az vele ellenkező dolgokra és czelekedetekre. Az melly, példa által jobban megértetic. Mett ez paranczolatban. Ne öly, az ember nec kőz értelme semmit meg nem gondol egyebet, hanem hogy az ember nec minden erőfaktételtől, megsértétre való kívánságtól, megkellyen magát tartoztatni. En pedig azt mondom hogy küllyeb terjedő értelem legyen belé foglaltatván, hogy tudniillic, felebaratunknac életét, minden lehetséges esközze és segítségel igyekezzunc megartani. De hogy ezt, né láttassam fundamentom nélkül mondani, meg bizonyitom ilyen módon: Megtillya az az Isten, hogy az mi felebaratunkat méltalanul meg ne bántsuc, avagy meg ne sértsuc; azért mert azt akarja hogy annak életénélunc szeretben és beczületben legyen: Együtt meg kívánna azért az szeret nec minden czelekedetit, az mellyek nec általa annac élete meg tartathaséc. Es így látni való, miképpen mindenkor az paranczolatnac végső oka és tzelly tanitson minket, és jelentse ki minékunc, miczoda hagyaséc meg abban minékunc, és miczoda tiltaséc megis.

10. Miért akarta legyen pedig az Isten, mint egy fel paranczolatoc-kal, az fállásnac ez rövid módgya által jelenteni inkább hogy nem világosan ki mutarni az ó akarattját, annac töb okaitis szoktat elöhozni, de ez leginkáb tettze ennékem. Mivelhogy tudniillic az test mindenkor felötté igyekezic az bűnök nec rutalmáságára (hogy ha finte nem tapasztalható) palástolni, és láttatos fínnel fedezgetni, az mellyic azért akar mély vetekben az leggonofb és gyalázatosb volt, azt mint egy példa gyánánt adta elő, az melly nec czac hallásatulis, még az ember nec érzenfegeis irtoznéc és isonyodnéc, hogy annyival akarmelly bűnök nec nagyobgyűlölségét és utalását nyomnábe az misziveinkbe. Ez czal gyakorta meg minket az bűnök nec megtiltésében, hogy mi azokat kiczinyek nec tartsuc, hogyha valamennyire titkosoc, és elrotytetvén vadnac. Ez czalatságot elveri az Ur Isten, midön minket arra szoktat, hogy mi minden vétkeket, még az legtitkosbakat és elrotytettebbeketis, ez fő tzikellyek nec együkére az mellyikre tartozic, gondollyuc igazítani, az mel-

mellyec legjobban megmutattyac minemü nagy útalatóság legyen minden vétkeben. Példánac okaért; Az harag és gyűlölség nem tartatnac olly igen atkozott vétkek nec, midön ember azokat czac neveken nevezic: de midön azokat az emberölés nec neve alatt tilttya meg az Isten, jobban megérttyuc, melly útalatofoc és atkozottac legyenec ó előtte, mivelhogy illy rőttenetes vétkek nec neveit tulaydonittya azoknac. Es illyen képpen az Isten nec itileri által arra inditatunc, hogy az mi fogyatkozasínknac, az mellyec az előtt minékunc kiczinyek nec tettzettenec, nagy voltat jobban meggondollyuc.

11. Harmadfor azt kell meggondolnunc, miért ostromott legyen két táblákra az Isten nec Törvénye, az mellyekről az Irásban nem hiába vagyon olly gyakorta jeles emlekezec, az mint minden igaz itéletü ember ec meggondolhattyc. Jelen vagyon azért az oka, az melly minket ez felől nem hágy kérelkednunc. Mert az Ur Isten, midön minden igazságot az ó Törvényében akarna tanítani, azt ugy ostromta el, hogy az első táblát annac a főlgalatnac, az mellyel mi ő felségének tisztességére, az másikat pedig az mellyel mi igaz szeretből felebaratunknac tartoznanc, tulaydonitana és rendelne. Bizonyára az Igaságnac első fundamentoma az Isteni főlgalat: melly ha felforgattatit, minden egyéb tagai az igazságnac, ollyanoc mint valamelly lefakatt és elromlott épület nec félyel hulott romlásis és részei. Mert miczoda igazság volna az hogy ha te az embereket lopással és tolvaylásal meg nem bántod, azonban az Ur Istent ő felségét diczőségétül megtolvaylod? Hogy ha az te testedet paráznafsággal meg nem ferteztetnéd, holott mindazáltal az te isteni káromlásfoddal az Isten nec fenséges nevét meg fenségtelenitenéd és megmoczolkoznád? Hogy fenkit meg nem ölnéd, de az Isten nec emlekezetit eltörteni akarnád? Hiába való dolog azért az igazsággal kérkedni, az hol az Isten nec félye és tisteteletis nincz: finte mintha az fönélkül való czonkult testet valaki nagy ékesség gyanánt fitogatná. Noha igazán mondva, az igaz isteni tistetelet nem czac feje az igazságnac és minden jószágoknac, hanem mint egy lelke, az melly által azoc elevenséget erőt és taplálást vesnec. Mert az isteni felelem nélkül az emberec egy más kőzött sem igazságot sem szeretetet & megné tartnac. Annak okaért nevezzuc mi az Isteni félyemet, az igazságnac kezdetinec és fundamentománac: mert hogy ha ez elvétetött, minden igazság, tistáság, és mértékletesség, az mellyekkel az emberec él nec egy más kőzött, mind hiába valóc és sem mire kellóc az Isten előtt. Hasonlatosképpen mondgyuc az Isteni tisteteletet az Igaságnac útfejenec és életene.

Mert abbol tanulnac az emberec mértékletessen és gonof tétémé-

nynélkül egymás között élni, hogyha az Istent ugymint az igazságnac és hamiságnac megítélőjét félic és tisztelic. Annakokaért tanit minket az Ur Isten, az első táblán az isteni felelemre, és az olly dolgokra az mellyec tulajdonképpen az religióra néz nec, az mellyekkel ő Felséget kell tisztelni. Az másodikon azt paranczolja meg, mint kellyen minékünk az ő nevénc félelmeért az emberek nec társaságokban magunkat viselnünk. Annakokaért Christus Urunkis (az mint az Evangelistac bizonyityac), az egész Törvént rövideden két fő tziக்கellyben foglalta, tudniilic, hogy az Istent tellyes szívünk ből, tellyes lelkünk ből, és minden erőnk ből keressüc; és az mi felebaratunkat mint minnen magunkat. Im látod hogy midőn az egész törvént ez két táblára foglallya, az egyiket az Istenre igazityta, s az másikat az emberekre rendeli.

17. Mindazonáltal, noha mind az egész Törvény ez két részeczkében állyon: de mégis az Ur Isten hogy minden mentség nec sinit elvennéje, bővebben és vilagosban elő akarta az tiz paranczolatban fámlálni, mind azokat az mellyec az ő Istenségenc félelmére feretettire, és diczsőségere tartoznac, mind pedig az mellyec néz nec arra az feretetre, az mellyer megparanczolt, hogy ő érette felebaratinkhoz mutassunc. Ez sem helytelen munka és igyekezet, hogyha ember az paranczolatok nac előfítását igazán tanullya megérteni: czac hogy azonban megemlekezzéc arról is, hogy ez olly dolog legyen, az mellyben kineckinec az ő értelmét és itéletit fábadon kellyen hagyni, és azon, hogyha valaki külömbetért, ne kellyen igen viaskodni. Es bizonyára fiúsképpen kelly ez tziக்கelről valamit fiólnunc, hogy az olvasóc azt az előfítást az mellyer mifeljegyzünc, mint valami ujjat és mostan gondoltat meg ne czufollyanac, avagy rayta ne czudálgodgyanac. Nincz abban semmi viszálykodás, hogy az Törvény Tiz igékre vagon előfítva; Mivelhogy azt önnön maga az Ur gyákorita bizonyityta. Annakokaért az fáma felől ninczen semmi kétség, hanem mint kellyen a paranczolatokat előfítani. Az kic így ofityac el, hogy három paranczolatot helyheztesse nec az első táblára, és az töb hetet az másodic táblára helyheztesse, az oc az fámból kihadgyac az képekről való paranczolatot, avagy az első nec alája röyitic: noha az Ur Istentől minden kételkedésnélkül külön való paranczolatul tétetett legyen. Az tizediket pedig, hogy az ember semmi dolgot ne kívánnyon, az melly az ő felebaratnyac, estelenül fákastyac kétfelé. Ezek nec megtráfolására járul az is, hogy ember ez illyen módon való előfítástól az régi úftra Ecclesiáknac idejében semmit nem tudott, az mint mayd meghallyuc. Némellyec mi velünc négy paranczolatot fámlálnac az első táblán, de az r alityac hogy az első czac paranczolatnál való igéret legyen. En pedig, hanem ha értékes okok kal meggyözettetem, az

Tiz

Tiz igéken az Mofesben egyebet nem érthetec az Tiz paranczolatnál, és nékem úgy tertzic, hogy sinit annyi paranczolatok nac igen fáép rendi való előfítását látom ezen táblákon. En az ő vélekedéseket nék iec hagyván, azt követem az mi ennékem leg job nac lártzic, tudniilic, hogy ez igék, az mellyekből oc az első paranczolatot alkottyac, előjáró beféd legyen az egész Törvéntre, ofitán az első táblánac négy paranczolatit köverkezzenec: és ezek után az hat paranczolatoc az másic táblán úgy legyenec egy másután, az mint elő fámlálatnac. Ez előfítást Origenes in Exodum lib. 3. minden viszálykodásnál tanitotta az mint az ő idejében az mindeütt köz fákasban volt bevéterve. Ezzel egyet éit Szent Agostonis Lib. 1. Quest. az Bonifaciushoz való Irásában, holott az Tiz paranczolatot sinit így fiamlallya elő. Hogy az Egy Istennec kellyen az Religionac engedelmével fálgálni; Hogy az képeket ne kellyen tisztelni, Hogy az Istennec neve hijába ne véterséc: midőn annakelőtte külön az régi Szombatnac paranczolatyától fáolt volna.

Igen tertzic néki egy nemimü helyen ez az első előfítás, de egy igen értéktelen okért, tudniilic, mivelhogy ez hármás fáam (ha az első tabla három paranczolatban foglaltac) az Szent Haromságnac tizát jobban kimutattya. Jóllehet ugyan ottis megérteti, hogy egyebec között az miénket inkább kedvellye. Ez mellett az a Régi Tanítóis mi velünc tartya, az ki Szent Mathe könyvére kezdett volt Magyarazatot írni, de el nem végezte. Josephus, (kétségnélkül az ő idejébéli köz fákasból) mind két táblánac öt paranczolatot tulajdonit. Az melly nem czac az közönséges okossággal ellenkezc, midőn az Isteni tisztelet között, és felebaratinkhoz való feretet között való külömbséget ofvekeveri: hanem Urunktól önnön magauilis meghamissitac; melly Szent Mathe nál az Atyáknac anyáknac Tiszteletiről való paranczolatot, a másodic táblánac fáama közè helyheztesse. Im már hallyc az Istent az önnön fávaival fáollani.

AZ ELSŐ PARANCZOLAT.

En vagon az UR az te Istened, ki tégedet ki hoztalac Egyptomnac földéből, az szolgálatnac házából: Ne legyenec te néked idegen Istened az én ortzám előtt.

13. Akar ez első mondást az első paranczolat részec tudgyad, akar pedig külön olvassad, én felölem meglehet, de úgy hogy te is meg-

B b b